

Viženčar.

Povest.

Spisal Anton Koder.

I.

Bilo je spomladi leta 184—. Po holmih je že davno izginol sneg. Le kendar so kmetje v dolini proti večeru v zakot, t. j. v višavo med Grintovec in Košuto pogledovali, pomicljivoč, kakovo vreme bode drugi dan, kajti jasno ali oblačno nebó v tem gorskem zakotji bil jím je, kar svet pomni, negoljufiv prorok vremenski, zmajevali so z glavo in dejali: „Hudiman, Grintovec je še vedno v sneženem plašči, kakor zaklet je v večno zimo, ako je že tudi kopno okoli in okoli.“ In ravno to ni dobro znamenje. Iz prepričanja vedó, da je bila pred petnajstimi leti strašna kolera v dolini, ker je še o tem času Grintovec bel plašč nosil, da je nekaj let pozneje vso setev toča pobila itd. In tudi letos, sveti križ božji, ne kaže to znamenje nič prida. O vojski se govori okrog in okrog. Ogri se bajè „puntajo“, sosedov sin je iz Italijanskega pisal, da tam vse kar vre proti cesarskim, in najboljša priča je to, da je birič že v nedeljo pred crkvijo klical, da bode letos še éna nabira mladenčev v vojake in da bode raznašal takoj liste vojaškim novincem, ter je zabičeval in grozil, kakova kazen čaka onega, ki se zoperstavlja cesarskemu kraljevemu povelju.

Takov spomladni večer, ko so ugibali poljski kmetje, tako imenujejo namreč gorjanci svoje sosede po delinah, kakovo vreme bode drugi dan, korakal je po strmem potu možak, in če sodimo po tem, kako je svoje zavihane mustače včasih brez potrebe pogladil, kako je postajal in z železom okovano težko gorjačo v pot zapičil, svetlo s cesarskim orлом in rumenim obrobjem okinčano pokrivalo snel in nekaj kuštravih las od obeh stranij proti pleši na temenu poravnal in pa klel: „Prokleti Viženčar, kam so te krokarji v to gorsko gnezdo zanesli,“ lahko rečemo, da birič, to je bil ta gorski potovalec, ni o vremenu ugibal, temveč jezil se je, da mora še nocoj višoko v goro Viženčarjevemu sinu vojaški list izročiti.

Solnca je bilo komaj še za dober srp veliko ondi za laškimi hribi videti, ko dospe cesarski služabnik na višavo in zagleda pred seboj veliko zidano in pobeljeno poslopje. Biriču ni bilo novo. Mnogo potov je že korakal po strmini k Viženčarju. Vselej se mu je prišedšemu na vrh odvalil težek kamen od srca, kar je naznanjeval globok in dolg potegljej sape iz prsij, kakor češ, zdaj smo pa tú, in Viženčarjev pravi brinjevec bode potolažil truden život, in tudi kaka mesena klobasa se bode izgubila v prazni želodec.

Saj je bil pa tudi Viženčar pravi mož. Trd sicer in neukreten kakor

hrastova skorja, kendar ga je bilo potreba pregovoriti za to ali ono misel; ponosen, kakor malo kdo, če se mu je velevalo od gosposke to ali ono; dobrovoljno in brez kletve ni ubogal nikdar. A vedel je tudi, kaj se spodobi, če stopi tuj človek v hišo. Že ime Viženčar mu je bilo nekako višje in boljše od navadnih Reparjev, Hruševcev, Srakarjev, kakor so se klicali navadno kmetje v dolini, in navdajalo ga je lepo notri v planine na Krvavec, Košuto in Strmi vrh pa do skalnatega Grintovca se razprostirajoče posestvo z nekako odurnim ponosom proti manj imovitim kmetom. Kdo mu je izbral ime Viženčar, ni znano. A umevno je, da so ga zvali tako zaradi višave njegovega doma, ki je odseval s svojimi vedno poblenimi stenami kakor bela cerkev po vsej goorenjskej dolini in notri dol na ljubljansko polje.

In Viženčar je bil v resnici imovit kmet. Ker mu visoka lega ni bila ugodna za poljedelstvo, oral ni več prah, travo je puščal rasti povsod in redil je goved dvajset parov v hlevih in na planinah, ovac in koz pa skoro sešteti ni bilo, kendar je računil viženski pastir, ali mu ni kakove odnesel pritepeni volk ali bistrooki jastreb, vozéč se ob vrtoglavih prepadih.

Viženčar je ravno v sobi skozi velike očali križe in kavke v velikej praktiki pregledoval in računil, koliko telet bodo še storile njegove krave sivke in breze in dimlje do seminja svetega Primoža v Kamniku, da jih tja s telički na prodaj požene, ktere bode Italijan drago plačal kakor vselej, ko birič pred durmi zakašlja in potem v zaduhlo, a prostorno stanišče stopi.

Ker se Viženčar zaradi tega ne da motiti in se niti ne ozre ne po prišleci, potrka birič s svojo okovano gorjačo ob tla in pravi: „Viženčar, če bodete vse zapomnili, kar tam notri stoji zapisanega, bodete pa učeni kakor večna praktika, ki včeraj bode solnce črez sto let mrknolo in pa pod ktero zvezdo grozdje najbolje zori in se mošt dela, ha, ha! Viženčar, je-lite, tako je zapisano notri?“

Izgovorivši palico na kljuko ob zidu obesi in rine meni nič tebi nič s hrbitiščem naprej za omizje, kjer gospodar sedi, da črvive orebove noge škripljejo. Potem pa položi polagoma nekaj pisanja iz dolgo-petače oguljene suknje na mizo.

Viženčar, visokoraščen možak, povzdigne zdajci z žulavo desnicó očali, premeri precej ostro soseda izpod njih, potem na pol osivele lase raz temnega čela pogladi in še le, ko z debelim svinčnikom pod znamenjem svetega Primoža velik križ nariše, pristavi:

„Muren, kaj pa ti kolovratiš že zopet po gorjancih, kaj dobrega te nikdar ne prinese sem? Vedno le daj, daj, nič kot daje naj izmed nas eden, to je gosposka beseda, kmetje so le molzne krave, nič drugega.“

Pri teh besedah položi očali raz nekoliko zarudelega nosa v praktiko in jo za podobo svetega Florijana v kotu viséčo potisne, izza pasú mehur

tobaka izvleče, ga pred biriča porine in pravi: „Kaj pa novega torej, kaj in — pa pil boš tudi, je-li?“ Potem ponosno vstane, omarico v zidu odpre, veliko in malo steklenico iz nje na mizo postavi, v manjšo kupo nekaj čiste tekočine vlije in déne: „Muren, zvrni ga, pravi brinjevec je, toliko vode ni v njem, da bi si vrabec z njo rep opral,“ sam pa po pisanji seže, ki pred tovarišem leži, a kakor da bi se bil spozabil, spusti ga v istem trenotku, menéč: „Kdo bi umel te kavke učene? Viženčar se jih ni učil nikdar, a zaradi tega mu ni bilo žal in mu neki tudi ne bode.“

Ko si birič Muren brke s kazalcem in palcem desne roke na novo po beriško naviha, meni: „Ne jezite se Viženčar, novcev danes ne bode potreba šteti, akoravno jih imate na mero pod podnicami zakopanih, a pila ga bodeva in še nekdo z nama za odhodnjo; potem pa puško na ramo, telečnjak na hrbet in „z Bogom ljub'ca, stariši.“

Med tem ko se birič tako šali, poišče listič izmed pisanj, menéč, a ha! ta le bo pravi, nasloni se na omreženo okno in čita počasi in resno:

„Janez Gaber ali po domače Viženčarjev Janče se s tem listom opominja resno in zadnjič, da se ima v osem in štiridesetih urah po prejemu tega povelja oglasiti pri vojaškej oblastniji v Ljubljani kot vojaški novinec in ob enem naznaniti, ali je pri volji plačati namestnika, sicer se bode po postavi proti njemu kot begunu postopalo.“

Prebravši svoj ukaz poškili birič nekako ponosno na svojega soseda: češ, tu veš zdaj, da te imam danes po drugej strani v oblasti ter si dá od Viženčarja v zapisnik velik križ v znamenje, da je resnično oddal ukaz, narisati, lastnoročno pa njegovo ime pripiše.

Viženčarju se med čitanjem skremži obraz v zaničljiv, nekako hudoben posmeh, hude velike obrvi pa se našopirite nad majhnimi sivimi očmi, in ko biričev list po mizi zatoči, pravi: „Kaj to meni mar? Gosposka naj ga sama išče, če hoče, jej povej! Jaz ga že tri dni nisem videl in si ga ne želim. To pa rečem nocoj tebi in vsakemu, rajši zadnji vinar vrh Grintovca v najglobji prepad vržem, nego bi ga gospôdi štel, da bi tako sprijeno seme vojaščine oprostila. To si zapomni!“ Izgovorivši napolni prazno kupico ter jo v enem dušku izprazni in krepko, da zazveni, na mizo postavi.

„Nič ne dé, nič ne dé, pa jeze ni potreba zaradi tega med nama,“ povzame pomirovalno birič, hudobno zamežika, potem se na desno proti možaku nagne in mu polglasno v uho šepeče:

„Kaj pa Cilja poreče, če Janče višnjeve hlače obleče, na Laško pomaršira in ondi morda za vselej z lastnim životom zemljo pognoji? Recite Viženčar, kaj!“

Viženčar se zgane pri teh besedah, kakor da bi ga bile iznenadile, dolgo časa v pol izpraznjeno kupo gleda, potem s koščeno pestjo ob mizin ogel udari, da se steklenica prevrne, in vzklikne: „Vrag, da bi se vsak jezik v mojo hišo utikal in nas po zobeh okoli nosil, molči birič o tem ali —.“

Poslednjega stavka ne izgovori, temveč s strupenim pogledom tovariša premeri, potem kupo pred-enj porine in pravi:

„Na pij, pa vsemu svetu povej, če hočeš, da Viženčarjev ne bode imel nikdar Cilje, in sicer zato ne, ker ima njegov stari še nekaj pravice in oblasti.“

„Nič jeze, pa nič hudobe, prijatelj,“ prigovarja zdajci birič tovarišu in pristavi potem: „Jaz sem le tako o dekletu omenil, ker sem pred nekimi tedni po naključji naletel na zaljubljeni parček, kakor svet pravi. Pa pri mojej veri, da je lepo vzrastla Cilja, kakor konoplja ravno, pa obraz ima kakor makov cvet in pa oči, povem Vam, črne, goreče oči kakor živo oglje, in govoriti umé, da jo je veselje poslušati. Jaz sem se o tem prepričal sam, ko je z Vašim sinom ondi na strmini ob znamenji slonela, pa debele solze so jej kapale po lici, ker ljubček je bil žalosten, da mu je glava na prsi visela in dejal je:

„Cilja, saj veš in poznaš očeta, srca nimajo zá-me. In zdaj bode vsemu konec, na vojsko pomarširamo, nazaj me več ne bo.““

Tako je pripovedoval birič, ko se ga je jelo prijemati žganje in tudi Viženčarju je postajal polagoma jezik okoren, prejšnje srditosti je pozabil, tovarišu žulavo desnico pomolil in dejal:

„Prijatelj, glavo bi ti ubil, ko bi vedel, da lažeš, a tako ga bodeva zvrnola še nekaj kupic, ker si mi odkril resnico. Pa povém ti povrh, glej da zveš, kje se potika sin, in gosposki naznaniš, da nimam novcev zá-nj in da mi je prav, če mi ga s pota spravi, — saj delati noče, povrh bi se pa ženil rad, a naj se le kakor cigan za plotom, na Viženčah pa nikdar ne, le razumi me.“

„Goloba odnese kmalu cesarski oreł, kaj pa bode z nedolžno golobico in praznim golobnjakom potem?“ norčuje se birič, pogleda globoko tovarišu v oči in pristavi: „Meni se dozdeva, da stari še lahko dovrši, kar je mladič zamudil; lepo posestvo ima, žene ne, in deklico kakor nagelj lepo pod streho, ki tudi gospodinjiti zna.“

„Molči!“ vzklikne zdajci Viženčar, a tako kakor da bi mu bile po godu te besede, in prijeten smeh mu igra okoli ustena. „Šestdesetleten ženin in osemnajstletna nevesta, kaj misliš, kaj pa svet poreče?“ odvrne potem.

„Svet naj govori, kakor mu je dragó, če le nevesta pritrdi, pa je prav,“ odgovarja smejé se tovariš, polno kupo dvigne in pravi: „Na zdravje

Viženčar, kendar se zopet oženiš, me pa za svata povabiš, in s tvojo nevesto bi se tudi še zašukati znal, ti pravim.“

Komaj je pivec izgovoril te besede, ko strašno šipe na oknu zazvené, in na mizo prileti težko grčevo poleno, ki steklenice na mizi razbije in biriča na desnici zadene, da zakolne in hotéč upognoti se pod omizje pade.

„Peklo in vragi!“ vzklikne zdajci Viženčar, plane kvišku, zgrabi po puški na steno ter kolněč na dvorišče hiti. A bilo je zastonj. Črez četrt ure se zopet vrne in pijanega tovariša ogovarja: „Birič po konci, lovit pojdi hudiča, ki si ga klical, jaz ga ne bodem.“

„Janče, Janče, roko si mi zdrobil,“ stoka birič, „dobro vém, da si bil ti, a nihče drugi.“

Tako sta se prepirala v temi gospodar in gost, dokler ni zaspal drugi strahú pred maščevalnimi poleni pod klopjo, prvi pa se je po tej dogodbi popolnoma iztrezil. Pozno v noč je še hodil Viženčar po sobi gor in dol. In čudno, kolikor bolj mu je temnela podoba njegovega sinú v razsrjenej glavi, toliko svetlejše je stopala ženska, ktero mu je birič tako mojstersko narisal, v sredino vseh njegovih mislij.

II.

Drugo jutro je Viženčar pozneje vstal, kakor je bila sicer njegova navada. Birič je bil že gotovo čez goro in plan, ko je pri hrastovej mizi v veži sedéč zaspane oči mel in z mezincem leve roke pipo tobaka tlačil.

Ker ni bilo nikogar domačih na ogled in se mu je jelo od dolgega časa zdehati, stopi na vežni prag, zavpije proti stranskim poslopjem: „Cilja!“ ter bolj tiho pristavi: „Vrag naj jo vzame družino, piščanec v kurniku bode kmalu več postrežbe in veljave imel, kakor jaz.“

Precej potem se izza vrtne ograje ozre mlada deklica in pravi: „Oče, precej pridem.“ Izgovorivši izpusti motiko, s ktero je gredice delala, in prišedši na vežni prag nadaljuje: „Jaz sem mislila, da še spite oče, zatorej vas nisem hotela buditi, ko je birič na vse zgodaj odhajal in mi isti list, ki na mizi leži, izročil menéč, da ga oddajte, komur je napisan.“

Končavši si s predpasnikom roki obriše in v kuhinjo po zajutrek hiti. Starec pa zre molčéč in kakor zamaknen v njo. In čudno, zakaj se mu dozdeva baš danes lepša kot sicer, zakaj je njeno lice prijaznejše, njené oči bolj žareče, njene dolge s pisanim trakom prepletene kite bolj črne barve, in njen vitki, nekako gosposki život tako prikupljiv staremu pogledu? Ko Viženčar za svojo deklo Ciljo tako gleda, vrne se ona iz kuhinje in skledo zavretega mleka in pol hleba črnega kruha pred-enj na mizo postavi.

On poslednjega niti ne pogleda, temveč po lističi, na mizi ležečem, seže in ga deklici podá, rekóč: „Na, pa ti oddaj cesarski ukaz, saj gotovo veš, kje je oni, kterege išče gosposka!“ Pri teh besedah lahno kakor dvajsetleten mladeneč tovaršico za roko ulovi in pravi: „Cilja, ne ustraši se, ko zveš, kaj je zapisanega na tem listu. Jaz sem ti mož-beseda in tu imaš mojo desnico, da je boljše za te, če si pametna in ubogati hočeš. In zdaj je zadnji čas, da se je spremenilo vse na dobro.“

Izgovorivši upré pogled v plaho deklico, da ona sraméč se obraz pobesi in poobjemši jo okoli pasú primora jo, da sede poleg njega. A Cilja zdajci po vsem obrazu zarudi, roka se jej trese, siloma zopet vstane in pravi: „Oče, jaz vas ne razumem, kaj namerjavate danes, — ter se boječe okoli sebe ozre, kakor bi hotela reči: „Kaj bi si mislil kdo, ko bi naju videl tako?“

Starec je v malej zadregi, kar naznanja s tem, da dekličino desnico izpusti, obe roki v hlačna žepa potisne in z denarnim drobižem v njih žvenketajoč, nepremakljivo pred se na mizo zre, kakor da bi hotel opazovati, kako so črvi v teku let orehov les razkrižali in razorali. Posled se bolj skrivši izpod čela po deklici ozre, komolca v koleni in glavo v dlani podpré in proti tovaršici nagnovši se pravi: „Torej ti nočeš in trmasta in svojeglavna ostaneš? Kaj pa potem porečeš, če ti povem, da imam tudi jaz nekaj pravice in dolžnosti do tebe?“

Potem še enkrat deklico za roko ulovi govoréč: „Sem k meni sedi in poslušaj, potem pa sama sodi, kakor ti drago!“

Kdo sem jaz, veš in ti je znano, da tvoj oče nisem in brat ne, pa da sem te imel vedno kakor lastno hčer in sestro.

In še danes bi dal najlepšega vola ali kravo iz hleva ali pa še več, ko bi bilo potreba, da bi teh sivih las ne bilo na glavi, da bi mi bilo čelo gladko, kakor ga mladi ljudje in neveste ljubijo, pa da bi ti spoznati hotela, da sem Viženčar, ki ima najlepše posestvo na daleč okrog in pa voljo in srce osrečiti novo gospodinjo, ktere že dvajset let pogreša.

Že davno so mi svetovali, naj si poiščem novo ženo, a hotel nisem, saj sem imel Mino pri gospodinjstvu, zdaj pa že v grobu počiva.

Kaj bode potem s Ciljo, ubogo siroto, brez očeta in matere? Srce bi me bolelo, ko bi jo moja žena pisano gledala in podila od praga, kjer je odrastla. In pa kaj še, sveta obljava me veže na nekaj, od česar me nihče kot rimskega papeža sam odvezati ne more, in tega še do danes nisem živej duši odkril, a tebi vendor hočem. Moja ranjca žena, Bog jej daj večni mir, ležala je ravno v otročej postelji na drugem porodu. Že tri dni smo čakali novorojenca, a zastonj.

Priseti se, da so bili ravno cigani tedaj v našem kraji in med njimi ženska, ki je slovela zaradi zdravniške vednosti. Ko vidim, da je ranjca žena v smrtnej nevarnosti, hitim za cigani, molim in obljuhujem med

pôtem, da plačam pet maš na gori pri svetem Ambroži in da vzamem revnega otroka za svojega, ko bi mi Bog utegnol vzeti lastnega, ki ga pričakujem, če mi le ženo pusti. In v resnici dohitim cigane in čarodejko ciganko, kakor so jo imenovali, in ona se vrne z menoj z lastnim še le nekaj tednov starim dojencem v naročji. Njenim zdravilom se posreči, da porodi žena, a kakor sem bil jaz prepričan, mrtvega otroka, akoravno je ona nasprotno trdila.

Poslednjega se vé da nisem smel naznaniti slabotnej ženi, s smrto se borečej. Tako je minol prvi dan in drugi, materi je odleglo in ciganka je izginola z mrtvim otrokom in pustila lastnega, črnooko, črnolaso punčiko, — ktero smo krstili potem za Ciljo, ker se je rodil pravi otrok na dan svete Lucije. Nepopisljivo veselje je imela mati — z zapuščeno siroto, saj je mislila, da je njena in jaz si jej nisem upal resnice naznaniti. Ko se neki večer pozno domú vrnem, najdem tebe v naročji mrtve matere.“

Pri teh besedah preneha pripovedovati, zatisne z rokama očí in ko si z dlanjo debelo solzo raz njih obriše, nadaljuje: „Cilja, zdaj veš, kdo si ti in kdo jaz, in veruješ, da me vežejo dolžnosti do tebe. Ker je zvedela po smrti moje žene vsa okolica o tej dogodbi, nisem te mogel imenovati lastno hčer, kakor sem sveto obljudbil, — a danes črez dvajset let izpolnjujem dano besedo in ti kličem: Bodi moja nevesta!“

Izgovorivši potegne z desnico po razgretem lici, upré svoje oko v bledo deklico in ponavlja po dolgej tihoti: „Cilja, ali nimaš odgovora mojemu vprašanju?“

Zdaj še le se zgane deklica. Zarudela plane kvišku in pravi: „Oče, zakaj mi niste povedali prej te dogodbe, zakaj ste molčali dvajset let o tem, kar so brez dvoma govorili ljudje, kajti majali so mnogokrat z glavami, ko sem jih dohitevala ali srečavala iz crkve gredóč. Zdaj ko je prepozno, mi je jasno vse.“

Zopet je nastala tihota pri teh besedah. In če sodimo po tem, kako je spremenjal starec barvo na obrazu, kako je pobesil glavo in nekaj nerazumljivo pred se mrmral, vidimo, da je bil v neprijetnem položaji.

„Prepozno torej, prepozno,“ ponavlja glasneje Viženčar, pogleda nekako resneje v deklico ter pristavi:

„In ali ti hočem povedati morda, zakaj ti prihaja prepozno moja ponudba, zakaj ti je čelo Viženčarja preveč nagubančeno, njegovi lasje presivi, njegov život preupognen in njegova roka, ktere bi se oklenolo na stotine deklet, prestara?“

Pri teh besedah še hoče enkrat strmečo deklico poobjeti, nagne se še enkrat prijaznega obraza proti njej, a ko tovaršica boječe vzklikne: „Oče, ne morem, ne smem,“ in se mu umakne, udari jezno s pestjo ob mizo, vstane in molčeč iz sobe odide.

A zdaj vzkipi dekličina osupnenost in skrivno gorjé do vrha. Čez belo omizje omahne in toči solze, da se jej uderó izmed prstov, s kterimi je zakrivala svoj otožen obraz.

III.

Za Viženčarjevim poslopjem se dviguje strm, s smerečjem in sključenimi borovci obraščen hrib, sem ter tja se najde tudi grčav ali strohnel gaber in kaka osamela bukev. Črez to višavo pelje edina pot na planine, ako smemo s koreninami preraščeno in od hudournikov razdolbeno cesto tako imenovati.

Za hribom se razprostira na vzhod in zahod odprta dolina, tako zvana viženska planina. Tri pastirske koče nahajamo ondi; srednja je Viženčarjeva, ena Jagosceva in zadnja, v vznožji strmega Krvavca, je barona Križkega.

Poslednja je najprostornejša in v zavetji pred mrzlim severjem, ki pogosto tu svoje burke uganja, da ob poletji jagnjeta in koze raz pečin v prepade meče.

Na borovčevem štoru je sedel prihodnjo noč pred Križko kočo človek. Ker je imel glavo uprto v dlani in je luna le sem ter tja posijala izza oblakov, ne moremo povedati, kakov je bil njegov obraz, a če sodimo po dolgih črnih kodrastih lasih, ki so mu viseli izpod pokrivala, na ktem je bilo utakneno zakriviljeno pero divjega petelina, in po krepkih, žilavih rokah in širokih plečih, ogrnenih s kratko kamižolo, rečemo lahko, da je bil mlad in močán. Dolgo časa je počival molčéč, posled pa govoril sam s seboj: „Zakaj nisem ubil črepinje črnej kavki, cesarskemu biriču, ki se utikuje v stvari, ki ga toliko nadlegujejo, kakor lanski sneg. A ušel mi še ni, če Bog dá. Poznal me bode in zvedel, kaj se pravi, pošteno deklico obirati v pričo onega, ki nima srca za me.“ Izgovorivši skrči pesti, plane kvišku, pobere grčav krepelec, ki mu je za palico služil, popravi kamižolo in se ozre v mesec, ki je ravno izza oblakov pogledal, rekóč: „Zdaj grem, le poglej me, zaspani tovariš! Po vojaški list grem, da ga raztrgam in zmeljem v prah, kajti rajši vidim, da me koze v najvišji prepad na repu odnesó, kot bi vojakom služil, in ravno zato ne, ker bi radi, ker bi ves rad ugonobil Jančeta, a ga ne bode.“

Tako se je grozil mladeneč, in lepe, duhovite oči so mu žarile kakor za kažipot. V resnici bil je v jezi strašen videti. Kakor orjaku se je videla njegova ravna, visoka postava v mesečini, ko je po strmej, skalnatnej stezi v dolino proti gošči korakal. Še nekaj časa se je čula njegova težka stopinja, ko je z okovanimi črevlji iskre ob kamenji kresal, in zopet je bilo vse tiho.

Pozno je moralo biti, ko dospe naš znanec na dvorišče vižensko, kajti čulo se je že petelinovo petje, in polna luna je stala sredi neba.

Najprvo ob konjskem hlevu postoji in posluša, ali morda stari hlapec Juri spi, potem izpusti hišnega psa, črnega kosmatinca Sultana, ki tiho cvili in se veselja po njem spenja, raz lanca, kakor da bi hotel zabraniti nje-govo lajanje.

Ko je vse v redu, vzame izza skladnice drv malo lestvico ter jo lahno pristavi na severnej strani hiše, kjer so okna precej visoka, stopi na četrti klin in na omreženo in z belim prtom od znotraj pregrneno okno potrka.

Zdajci uho na šipo pritisne, ker se pa ničesar ne gane, potrka v drugo močneje.

Zopet je bilo zastonj. Mladeneč se zgane, čaka, posluša in kliče: „Cilja, ali spiš? Odpri, nekaj važnega ti imam naznaniti, — potem pa grem, grem tako daleč, kakor je svet širok.“

Nihče ne odgovori, nihče se ne gane. Trkalec zdajci zbledi, nemirno popravi pokrivalo, ki mu je zlezlo na oči, upré se v okno s pestjo, in „cin, cin“ se čuje, ker je šipo nevedoma utrl, in ko se potem ozre v spalnico, zagleda v mesečini prazno posteljo. Kaj je to, si misli. Kar pomnim, spala je tu Cilja, zakaj nocoj ne, kaj se jej je utegnolo pri-petiti in ali je morda več domá ni. Teden dnij je še le, kar je odšel, kar se je sprl z očetom, ker so mu očitali, kaj pravi svet o njem in o domačej deklici, in ker je pritrdil, da bode le ona nekdaj njegova nevesta, ali nobena, sunol ga je lasten oče čez prag in — preklet. In tedaj je jokala Cilja in mu obljubovala, da mu ostane zvesta, da poskusi vse, omečiti trdega očeta.

In zvedeti mora še Janče nocoj kako in kaj, prej ne more od doma. Zaradi tega zapusti okno, odpre siloma lesena vratica, ki zapirajo na južnej strani podstrešje, in pride po tem nenavadnem potu v vežo. Ondi ukreše luč, gre v kuhinjo, v spodnjo sobo in opazi povsod, da je vse v nekakem neredu, akoravno je Cilja najboljša gospodinja in ima povsod svoje okó. Na ograji pri peči najde celó staro Ciljino obleko, ktero je nosila pri delu, njenih lepo opisanih nedeljskih čevljev pa ni na polici, kjer so bili vedno, če ni bila v crkvi pri fari, in tudi njene molitvine knjižice manjka v tramovej poči. Kaj je to, dobrega ne pomeni. V tej nepričakovanej zadregi hiti Janče iz sobe skozi vežo v nasprotno stran, kjer je spalnica očetova. Lahno oddrsne nezaklenene duri in najde na postelji spečega, a popolno opravljenega očeta, Viženčarja. Na mizi poleg postelje stoji na pol prazna velika steklenica žganja. Gotovo je pil pred spanjem in zaspal v žganjskej omotici.

Nevedoma se zgane sin, ko vidi pred seboj osivelega roditelja, kte-remu se bere celó spečemu na obrazu, da ne uživa sladkega mirú in pogovarjajóč se v spanji, kriči zapored: „Janče, Janče, beži, jaz te so-vražim, beži, skrij se, preganjajo in sovražijo te vsi, ki te poznajo.“ Milo

se stori mladenču v tem trenotku. Zakaj tava po noči kakor tat v lastnej hiši, zakaj se potika kakor tihotapec po planinah, zakaj se skriva ljudem? Zato, ker ima čudnega očeta, ki gasovraži na stara leta, akoravno ga je ljubil nekdaj kot lastno okó, in zato ker misli noč in dan na ubogo deklico.

Dolgo stoji Janče nepremakljiv pred spečim očetom in posluša sanje, ki se mu pletó v glavi. Posled se starec nenadoma zdrami. Kakor preplašen iz čudnih sanjskih podob plane kvišku, a zagledavši sina poleg brléče svetilnice, zakolne in vzklikne: „Rokovnjač, kdo ti je dovolil skozi zaprta vrata v mojo hišo? Kaj hočeš v poznej uri?“

Izgovorivši si mane zaspene oči, po steklenici z žganjem poseže in v enem požirku zadnji ostanek izpije, potem se pa, ne menéč se dalje za sina, zopet uleže.

Mladeneč nekaj časa molči, potem bližje k postelji pristopi in pravi: „Da me niste klícali domú, to vém. Vendar prišel sem sam po list, ker ga nočete za menojo pošiljati, kakor ste trdili biriču. Dajte mi ga torej, da vam s pota v vojsko grem. Ondi švigajo bajè svinčene krogle, morda se me ktera usmili ter vam iste novce prihrani, ki bi jih morali za me šteti, ko bi me hoteli odkupiti. No poslednjega zdaj ni potreba več, tudi je prepozno. Janče hoče biti vojak, takov vojak, da bodo tri fare govorile o njem in da bode viženska hiša imenitna, kakor so cesarski gradovi.“

Nekaj časa je tihota potem. Viženčar se ne gane, kakor da bi ne bil čul strupenih sinovih besed, a posled ga kakor je videti, siloma strast premaga. Kvišku plane in zgrabi za puško, ki visi ob steni, nameri na sina in kriči: „Poberi se mi iz očij, ali pa se spozabim, da si moj sin!“

Sin sicer zbledi, a se ne gane. Posled odpne celó s srebernimi gumbami zapet brezrokavnik, razgali srajco iznad prsij, položi prst desne roke na levo stran in mirno pravi: „Oče, pomerite sèm, tu je srce, tu zadenete najbolje, če vam je po volji? Vendar predno s sveta grem, poprašam vas še, kje je Cilja? Ni je več tu, kakor sem se prepričal, in z njo še moram prej govoriti.“

Starec osupne pri teh z nepopisljivo milobo govorjenih besedah, puška mu omahne in nekako boječe pravi: „Išči sam deklino trmoglavo, če hočeš, jaz ti je ne bom. Ubogati ni hotela, in kdor ne uboga, nima prostora pod mojo streho, to si zapomni!“ Izgovorivši zopet puško na steno obesi in sobo zapusti.

Janče je bil sam v spalnici. In čudna sprememba se je vršila v njegovih prsih, kajti prej mirne lepe oči zažarele so kakor pol pogasneno oglje, ko potegne vihar, čelo visoko in prijazno se mu je zmračilo, tresel se je na vsem životu, da se je moral opirati z desnico ob očetovo posteljo.

338
Zdajci se vrne Viženčar. Neki papir vrže sinu pod noge in pravi: „Tú je vojaški list. Gosposka te išče. Pojdi, kamor se ti veli, in če se spameruješ v cesarskej sukni, vrni se, pozabiti hočem, kar je bilo. Zdaj pa nimam vinarja za te. Ne škoduje ti skusiti nekaj svetá. Morda pri tem tudi beraškega dekleta pozabiš in ono tebe.“

„Rad grem, ne skrbite, obljudil sem vam, da bodem imeniten vojak, da vam nekaj stotakov prihranim, da mlade ciganke v zakon ne jemljem,“ pravi sin, pobere pisanje, ozre se vá-nj, kakor da bi hotel čitati, kar stoji notri zapisanega, potem — ga raztrga v drobne kose in vrže skozi odprto okno na prosto, rekóč: „Viženčarjev ne potrebuje takovih vabil. Sam gre in sam pride, kadar hoče in ga je volja. Potem poseže na steno po puško in pristavi: „Dober vojak potrebuje orožja, in ta risanca je vajena svinca. Spremila me je toliko potov v goro, zakaj bi me danes ne, ko grem zadnjič neveste iskat, ktero ste vi sunoli čez prag za sinom, ker ni hotela poslušati ženitninske ponudbe šestdesetletnega starca.“ Izgovorivši hoče oditi, a Viženčarju, ki je umel zadnje besede, zavré zopet kri, za puško zgrabi ter jo hoče kričeč in kolnéč sinu izviti. Vname se hud boj. Po nesreči se izproži orožje in rani starca v dlan, da se mu vlijе kri in da omahne na posteljo nazaj. Sin pa zapusti hišo, prekorači dvorišče, pokliče starega hlapca ter mu ukaže, naj obveže očetovo rano, sam pa preskoči plot za poslopjem in v noči izgine. (Dalje pride.)

Najlepši zaklad.

Here they are, I have
saved my treasure.
O. Goldsmith.

Na skalnatej obali razvalina stoji,
Kjer Dunav veličastni šumé se tja vali;
Tu blesketal se v solnci nekdaj ohol je grad,
V njem bival blizu Turske kristjan, Slovan bogat.

Imel je blago ženo, nje srce vse častí;
Imel je hčer prekrasno, ki daleko sloví.
Hči videla pomladci je komaj trikrat pet,
A viteški mladeneč že vsak za njo je vnet.

In poleg lepe hčerke igral je bratec mlad,
Skakljal je po livadah, nabiral cvet in sad;
In sestra, rajska slika varuha angelja,
Ga kliče, nežno svari ter mu rokó poda.

In ko večerno solnce na gradu križ zlati,
In na oboku neba se zarija žari:
Sta zopet doigrala sestrá in mladi brat,
Zapuščata livade in vračata se v grad.

KRESS.

Leposloven in znanstven list.

Leto I.

V Celoveci, 1. novembra 1881.

Štev. 11.

Viženčar.

Povest.

Spisal Anton Koder.

(Dalje.)

IV.

Zora je jela rumeneti na vzhodu, ko Janče v otožne misli utopljen čez grm in strm zopet proti planinam, od koder je prišel, koraka.

Iz te zamišljenosti ga zdrami glas: „Prijatelj, kam kolovratiš tako zgodaj? Petelini še pri putah v gnezdih čepé in se lovcem rogajo, ki po gorah za njimi pete brusijo.“ Tem besedam sledi nagajivi smeh in piskanje na lipovo peró. Janče se ozre in zagleda v dolini pod seboj starega drvarja, znanca iz sosednje vasi. Zatorej na skalo sede, glavo na puško opré in prišleca počaka.

„Vesel bodi pa zavriskaj, da jastrebi oglušé, in tako kislo se ne drži, kakor da bi bil imel copernice v gostiji!“ pravi drvar, brisaje si pot raz čela, ko na višino dospé in se pred Jančetom ustavi. Ko pa vidi, da je njegov znanec v resnici slabe volje, vzklikne:

„Ne zameri, saj me poznaš, jaz sem stari lisjak, ki le o medu živi, ker mi je grozdje prekislo, in pozabil bi bil tudi kmalu, da si smelo imel, da ti je stari golobico izpeljati hotel, pa da mu je ušla, zašla bajè v noči na prelazih, saj veš, tam kjer je nekdaj mladi Kimovec zmrznol v snegu, in da so jo na pol mrtvo ondi pastirji našli in v Jagascevo kočo odnesli, kjer še živi, kar ti gotovo sam najbolje veš, ali pa je morda že umrla, ker jej s svojo pobešeno glavo k pogrebu zvoniš ali kali?“

Tako je govoril šaljivi starec in povrh tovariša ljuknje tobaka poprosil in na palci leve roke leseno pipico iztrkal. Janče je zbledel, kvišku planol in vzkliknol:

„Krivec, ne šali se z menoj, poznaš me! Takovih šal ne razumem, ubijem ti glavo lažnjivo, če ne molčiš.“

„To bi bila lepa. Da imam usmiljenje s teboj, bi me pa pretepal,

kakor osla, ki človeške tovore za slabo strnišče nosi in potem v cestnem rovu pogine in vse štiri proti nebu pomoli. Jaz bi se maščeval nad teboj, da me za tako neumnega imaš in svojo ljubezen pred menoj skrivilješ, in sicer s tem, da bi ti ta mošnjiček tobaka popušil do zadnjega peclja ali pa požvečil, kakor hočeš.“ Tako se je opravičeval stari tovariš in povrh nekaj skrivši Jančetu v uho zašepetal. Prijetnega ni bilo neki nič, kajti Janče je potem še bolj zbledel, puško čez pleči vrgel in kar so ga noge nesle, hitel po strmini proti Jagascevej koči.

Stari drvar pa je zrl nekaj časa za njim, potem v mah nogi raztegnol in goste oblake dima iz ust puhajoč tako sodbo krivim borovcem in nežnim brezam govoril, da je zaljubljeni svet ves neumen in slep, pa da se on že zaradi tega nikdar več ne zaljubi, vsaj v tako črno-oko cigansko dete ne, kakor sta se stari in mladi Viženčar, ter si zato potem šesovražno v lase segata.

Zdanilo se je že popolno, ko Janče v enej sapi do Jagasceve koče dospé in ondi kozjo družino zbrano najde in pa staro majerco Mreto, sivolaso v moških hlačah in s širokokrajnim pokrivalom, ki z golido med nogami na enonožnem stolci sedéč drobno bradato žival molze, ki se sem ter tja peha, ktera bode prva na vrsti. Ker koze tujca zagledavši zamekečejo in nektere zbežé, povzdigne pastirica svojo gluho glavo, desnico na čelo položi in se ozre, kdo tako zgodaj na planino prihaja. Ko Jančeta že od daleč zapazi, vstane, z roko zamahne, kakor da naj ne hodi dalje, potem golido in koze pusti ter mu nasproti gre.

„Sam angelj varuh in pa tvoj patron v nebesih te je pripeljal sem in mi daljno iskanje po gorah in prepadih prihranil,“ ogovori starka prišleca, potem prst na usta položi in pristavi: Ti še ne veš, kako hudo je Cilji. Nad kočo v senu leži, nič ne je in ne pije, samo tebe še videti hoče, predno umrje, pravi. Jaz te nisem mogla izkopati ali izcoprati iz zemlje, ker si izginol od doma, in trpeti, tako trpeti tudi nisem mogla gledati uboge sirote.“

Tako govori starka in zre v mladenča, a svojega prejšnjega namena se še le spomni, ko do koče prideta, namreč ne pustiti na ravnost obiskovalca k bolnici, kajti škodovalo bi jej lahko nenadno veselje.

Zaradi tega mladenča od praga odvrne, menéč, da naznani prej sama, da on pride, in se prepriča, kako se dekle počuti.

Vendar Janče se ne pusti zadrževati, in predno se starka zavé, je v koči in trenotek pozneje na lestvici, ki v gornji del koče v podstrešje ali tako zvano pastirsko spalnico vodi. A naposled se svoje predrznosti sam prestraši, kajti na zadnjem klinu lestvice obstoji in se ozré po bolnici, ki v dišečem z belo rjuho pogrnenem senu leži.

Pri tem pogledu se pa zgane, da lestvica pod težkim životom zaškriplje,

in pri tej priči odpre Cilja oči, začudjenja vzklikne, hoče vstati, a v tem hipu zopet na ležišče omahne.

Dolgo je potem klečal mladeneč poleg nje, nagnol se večkrat nad njo in jej poljubil bledi obraz, poprašujoč jo kako se počuti in ali ga ne pozna?

Veselo iznenadjenje je v resnici, kakor se je bala stara Mreta, bolnico oslabelo, da jej je besedo zaprlo, in mrzlica je pretresala njene ude.

Po dolgem čakanji še le zašepeče bolnica: „Janče, ali si prišel, prav je, mislila sem, da te ne bode, in vendar sem se tako veselila, videti te še enkrat.

Zopet je nastala tihota. Janče se je dozdeval samemu sebi kakor otrok. Toliko vprašanj je imel v mislih, a v tej priči so mu izbežala vsa, kakor bele megle, ko se prikaže solnce izza gore. Dekličin pogled in njena spremenjena bledá podoba in miloba mu je uničila srd, ki je vrel doslej v njegovih prsih. Najrajši bi se bil razjokal kakor petletno dete, a tega ni smel. Kaj hoče? Pogum mora kazati vsaj videzno nesrečnej svojej deklici. Zaradi tega pravi: „Cilja, znano ti je, kako je domá. Dobro veš, da nisem mogel priti prej, akoravno bi bil gore preskočil in reke preplaval, ko bi bil vedel, da se ti godi krivica ondi, kjer sva govorila nekdaj o sreči. Zaradi tega mi povej, ali je res, kar pravi svet, da te je sunol moj lastni oče čez prag — potem ko se je trudil zastonj ženiti se — šestdesetletni starec pri tebi?“

Bledi bolničin obraz spreleti lahna rudečica. Čez nekoliko časa podá desnico tovarišu, rekóč: „Janče, kdo ti je povedal to? Živa duša ni čula, kako se je v resnici spozabil stari mož, jaz mu rada odpuščam, ter mi ponujal dom in premoženje, če ga ljubim. In ko sem se prestrašila teh besed, povedal mi je, da sem sirota, da nimam očeta ni matere — da še več —.“ Dalje ne more pripovedovati, obraz skrije v dlani in taho ihti.

„Je-li, dejal je, ne boj se povedati, dasovraži mene, da me preklinja, ker te imam rajši kakor premožne deklice v vasi — ker sem mu na poti do tebe —, da hoče, da moram biti vojak, da me zadene krogla v boji, da umrjem na tujem in se ne vrnem nikdar več v domače gore, kjer se hoče on življenja veseliti s svojo mlado nevesto.“ Janče se je nevedoma razgrel pri teh besedah, a čutil je kmalu, da mora biti mož, ki se ne straši vsake sapice. Jok njegove deklice mu naznanja, da je resnica, kar je govoril, premaguje se torej in nadaljuje:

„Cilja, ne jokaj! Morda delam krivico očetu. Ko bi ne bil prepričan, da me v resnici ljubiš, saj sicer bi ne bila tú v daljnej planinskej koči, svetoval bi ti in rekel, vrni se in bodi srečna gospodinja na Viženčah. Z menoj se ne gre k sreči. Vojska bode bajè na Laškem, in jaz moram v vojake, tako mi pravi vojni list, tako gosposka hoče in moj oče, a jaz

ti pravim, ločiti se ne morem od teh gor, kjer sem vzrastel. Živeti ne morem drugod kot na višavi, prepričal sem se vselej, kadar sem v dolino ali v mesto po opravkih hodil. Ne da bi se bal smrti, saj veš, da nisem bojčič, kadar velja za moško čast, in vendar povem ti danes, jaz ne grem, kamor bi moral. Zaklel sem se, da ne grem ravno zaradi tega, ker hočejo drugi tako in — pa ker tebe pustiti ne morem, ker sem ti prisegel, da ostanem pri tebi, da naju smrt loči.“

Tako je govoril mladeneč mirno in premišljeno, in pri zadnjih besedah se mu je storilo milo, kakor otroku. V steno se je obrnol, da bi deklica ne videla dveh svetlih kapelj, ki ste se mu razlili iz očij po zاغorelem lici, in kterih ni videl sam, odkar je odrastel.

„Ne prenagli se, Janče, v lastnej sodbi! Polagoma ti pridejo morda druge misli in kesal se bodeš, da si govoril nekdaj tako nepremišljeno,“ povzame potem deklica, vidēč ginenega tovariša in nadaljuje:

„Janče, poglej sem in raztolmači mi, kaj pomenja ta denar in od kod je!“ Izgovorivši poseže po svojej dolgej črnej kiti, v kterej je nosila vedno vpleten sreberen denar, in ga tovarišu podá.

„Kaj hočeš s tem, Cilja?“ pravi nekako iznenaden mladeneč. „Ta srebernjak pozna vsak človek na daleč okrog, samo, da nihče ne vé, kaj pomeni čudni križ na njem in kterečesarja da je, saj nima nikakoršne podobe, in pa kako je bajè pri rojstvu moje ranjke sestrice v našo hišo prišel.“

„To je spomin od moje matere,“ pristavi potem deklica nekako ginen, „trdili so mi oče baš zadnji dan pred odhodom. In veš, kdo so bili moja mati in so še, ako niso umrli?“

„Jaz je nisem poznal, tudi očeta nisem prašal nikdar o tem, a možakarji so mi pravili nekdaj v krčmi, da si nevedoma k nam v hišo prišla, in oče so te vzeli za svojo.“

„Janče, ti ne veš vsega; prikrili so ti skrivnost, ktero sem zvedela jaz, povem ti jo, morda ti je v srečo; potem zapustiš menda lahko domače gore, — kjer te je osoda vpletla v dogodbo, ktere bi se sramoval pred svetom.“ Potem prioveduje Cilja očetovo povest o svojej materi in pristavi posled: „Janče, ali se ne kesaš zlatih ur, ktere si, kakor trdiš, preživel — z mlado ciganko, ki je zapuščena od vsega svetá?“

„Cilja, to ni mogoče!“ vzklikne zdajci mladeneč in pristavi: „Hudiči, peklenko hudobijo so si izmislili, da bi razdrli najino ljubezen, a povem ti, prej bodo te gore ravnina, predno se jim to prokletstvo posreči.“

„Ne huduj se, Janče, moralo je tako priti in bolje je prej, nego pozneje. Pomisli torej, — in ko si se prepričal, da so prave moje besede, — vrni se k očetu, ki te vendar skrivši ljubijo, vojaščine te oprosté, srečen si lahko z domačo deklico, — mene pusti umreti tu, kakor umira

moj nesrečni rod pod milim nebom, saj se ne morem nikdar vrnoti pod streho, kjer so mi očitali, da sem ciganska hči.“

Tako je govorila Cilja in potem oslabljena omahnola na ležišče. Dolgo je še klečal Janče v senu poleg nje, posled pa ko se je prepričal, da je zaspala, poljubil jo je lahno v lice in tiho odšel po lestvici, od koder je prišel.

Čmerikavega obraza je sedela stara Mreta v koči na ognjišči, ko se vrne mladeneč, a ko ga zagleda, zažuga mu s koščeno pestjo in pravi: „Zdaj veruješ, ker si videl, kar sem ti trdila, neverjeten Tomaž. In čemu je bilo treba dramiti ubogo siroto, braniti ti nisem mogla, lahko bi bil počakal, da se izbudi, saj imaš zdaj časa dovolj, ker se kakor nepridiprav po gorah klatiš in pozabljaš, da si Viženčarjev sin.“ Na takov način bi bila še dalje govorčila in obirala stara majerca svojega trmoglavega obiskovalca, ko bi je ne bil prestrašil njegov temni pogled in pa odgovor, da naj zdaj molči in Cilji skrbno streže, a za to jej hoče, ko se vrne, ves trud dobro poplačati. Izgovorivši poseže Janče v žep in našteje nekaj drobiža starki v prgišče.

Ko vidi Mreta lepi cesarski denar, ktereča že pogreša, kar je Jagasceva majerca na planini, zažaré jej oči, z glavo zadovoljno pokima in godrnja: „Bom že storila, vse storila, da bode prav, in Cilji umreti ne pustim. Kozje mleko in tavžent-rože, ki jih imam nabранa med šmar-nimi mašami, bodo pomagale, če nič drugega.“

Posled še enkrat tovariša od nog do glave premeri, in kakor se v njenem pogledu bere, povšeči jej je bil mladeneč.

„Škoda za te, Janče, škoda, nazaj te pač ne bode več; uboga Cilja!“ vzdihne posled starda.

„Kaj ti veš, kam grem in kdaj pridem?“ vpraša resno mladeneč.

„O ljubi Bog, kako bi ne vedela! Vsemu svetu je znano, da se je sprl Viženčarjev z očetom, da ga stari od vojakov odkupiti noče, pa da mora na vojsko in vse to, ker vidi rad lepo Ciljo, ki so jo cigani pri-nesli, čeravno je taka, kakor da bi bila v zlatej zibelki prišla na svet.“

Potem pa prst na usta položi in pristavi:

„Janče, ti se mi smiliš, ker moraš iti, a ne greš in se tu po gorah pred biriči in vojaki skrivaš. Povem ti, skrij se ali pa pojdi, kamor te kličejo. Cilja ostane lahko pri meni, in ko se vrneš, bomo pa ženito-vanje imeli, oče se že pregovorē in omehčajo.“

Poslednje Jančeta razgadi. Da bi se vsako babše utikalo v njegove stvari in mu sovete dajalo, ni potreba. Sam vé, kaj mora in kaj ne.

„Tistem, ki tako po nepotrebnom za me skrbi, reci, da leskovo plačilo dobi ali pa s pestjo po glavi,“ vzklikne naposled.

„Ti tako govorиш, ker ne veš, v kakoj nevarnosti si in ne ubogaš. Že včeraj sem čula od našega mladega pastirja, ki je v zatiškej vasi bil,

da po gorah biriči in župani za beguni stikajo, in gotovo si tudi ti med onimi, ktem porekó, če jih dobijo v pest: „Prijatelj, z mano pojdi!““

„Naj le pridejo, jim povej! Na Krvavci je moj dom, lov moja služba in pa dolžnost zaznamovati vsakega tako, da pomni živ dan, kaj se pravi Viženčarjevega v vojake loviti.“

Izgovorivši odide Janče iz koče, pod steno pri koči še enkrat postoji in posluša, ali Cilja čuje, potem pa strmo pot proti višini Krvavca ubere.

V.

Drugi večer potem je bilo na Viženčah živahno življenje, kakoršnega še nikdar, kar se je Viženčar pred edenindvajsetimi leti oženil in na „podu“ z izvoljeno plesal in z okovanimi čevljí po taktu poceptaval.

Že v mraku se je pomikala po višini kopica mož, med kterimi zapazimo na čelu že znanega biriča Murna s hudimi, visoko privihanimi brkami, potem nekaj kmetov iz doline, vzadi pa dva vojaka z nasajenima svetlima bodaloma.

To je bila čudna procesija po viženskih gorah. Kmetje, ki so po gozdu ob potu listje grabili, odkrivali so se ponižno cesarskim možem, potem pa šepetali med sabo: „Hudimana, begune gredó lovit, ki se skrijavajo po gorah in tudi Viženčarjev je bajè med njimi.“

„Poslednjega bi pa jaz ne lovil za hudiča ne,“ pristavi tovarišu star možiček, s kresilnim kamenom gobo krešoč, „kajti močen in divji je kakor medved. Z zdravo butico se ne vrne, kdor ga zgrabi prvi. Dovolj bodo imeli opravka z njim, da ga ukroté.“

Ko tako možakarji neprijetne goste obirajo, približa se procesija viženskemu poslopju in razkropljena obstopi od vseh stranij hišo, da bi ugrabila vojaškega tička, ko bi namreč slučajno v domačej kletki sedel.

Stari Viženčar je ravno debel hrastov zapah na vežne duri od znotraj porinol, ko birič Muren na nje potrka in polglasno zahteva, naj se mu odpré. Med precej robato kletvijo oddrsne gospodar zapah, kajti biričev glas je bil Viženčarju znan, in ko odpre vrata in s smrekovo treščico v prislecev obraz posveti, pravi: „Hudiča, Muren, kaj te spaka v tem času po gorah nosi?“

Birič pa prst na usta položi, roko dvigne in nekaj gospodarju na uho zašepeče, kar pa neki ni bilo prijetno, kajti Viženčar zoper biričeve voljo zareži:

„Kaj to meni mar? Domá ga ni, iščite ga sami, koder hočete in veste!“

Ker se pa birič s tem ne ravno uljudnim odgovorom svojega znanca ne zadovolji, temveč mu tresko vzame in lastnoročno po veži in po

shrambah posveti, to še bolj razjari gospodarja, da posled s čevljem potleh potepta in kriči: „Duše biriške, dejal sem, da ga ni. Jaz hočem mir in ne pustim, da se z gorečo tresko po mojem poslopji hodi in ogenj trosi.“

Poslednje sovražne besede čujeta vojaka, in možakarji, ki so v svetem strahu pred vrati in pod okni čakali, pridrvé zaradi tega v vežo, in med tem ko kmetje Viženčarju dobrovoljno prigovarjajo, naj se ne jezi, ker cesar tako veleva, zažugata cesarska služabnika, da mora Viženčar sam svetiti povsod, koder zahtevajo in jim potem pot kazati po pogorji, kajti nocoj morajo zalezti begune in osobito njegovega sina.

Viženčar je čutil, da bi tu sila ne bila dobra. Zaradi tega se umiri, posveti sam možakarjem pod streho in po stranskih poslopjih, in ker je bilo vse brez uspeha, povabi posled celó lovce na kupico brinjevca, predno odidejo skupaj v gore.

Moralna je biti druga ura proti jutru, kajti divji petelini so se jeli po grčavih gabrih v dnu Krvavca svojim putam oglašati, ko se dvignejo možje na begunski lov. Hladno je bilo in dež je po malem naletaval, tema pa še kakor v kozjem rogu, tako je trdil zgovorni birič, kterege se je Viženčarjevo žganje nekoliko prijelo.

Prišedši do razpotja, kjer se križate stezi ena proti Jagascevej koči, druga na ravnost vrh najvišje planine Krvavca mimo Križkih pašnikov, ustavi se Viženčar, svojo z železom okovano gorjačo v tla zapiči, pipo iz ust vzame in pravi: „Do tukaj in ne dalje, možakarji! Če je kaj begunske divjačine v gorah, tukaj bode, kje naj tudi sicer tiči? Pod milim nebom je ni, v gabrovih vršičih ne in v lisjakovem brlogu tudi ne. Zaradi tega poslušajte! Jaz sem v gorah domá, mene se ne splašijo vojaške jerebice, če meni nič tebi nič v kočo stopim, beguña za pipo tobaka poprosim ali mu ga podam sam, da je manj suma in potem zopet na prag stopim in zavriskam, kakor fantje, ki k dekletom v vas gredó. To je znamenje, da pristopite vi in pograbite, kar hočete. Veste, jaz sicer za biriška opravila ne maram, tudi nočem, da bi potem takovega nepridiprava na glavi imel, ko bi vam utegnol uteči, in bi mi kašto zažgal in vola mimogredé zabodel.“

Tako je govoril Viženčar, in ker so mu možakarji prikimavali, razpostavil je straže na okoli kakor vojskovodja. Pri tej priložnosti moramo omeniti, da je bil pri razdeljevanji raznih stališč precej hudoben in oseben.

Tako je postavim kmetiča in župana iz doline, zaspanega in mrazú trepetajočega Kipca odločil za najbolj stransko stražo ob robu prepada, kjer je vedel, da neusmiljeno žvižga in brije sever in ni najmanjšega zavetja. To je storil zaradi tega, ker ga je ta možicelj, ki je bil povrh

50
tudi krčmar, ovadil, da sam žganje kuha in ga prodaja, ter mu potem „leblajtarje“ in pa še kazen na glavo nakopal.

Tudi z biričem Murnom ni ravnal ravno usmiljeno, kajti dejal je, da mora ostati na mestu, kjer je, a ne stojéč, temveč leči mora na trebuš in se ne ganoti, kajti tú je najbolj imeniten prostor, tú mimo morajo priti beguni, če jih prepade, ako pa zapazijo njega, uderó v stran in on se naj sam odgovarja. Viženčar je namreč dobro vedel, kaj se pravi spomladi v rosnej travi na trebuhi ležati. „Naj ga ščiplje in zvija po črevih, birič je hudič, škoda ga ni,“ mislil si je, ko je dalje ostalim možakarjem prostore odkazoval, vojaka pa s seboj kakor za častno spremstvo povabil in jima med pôtem zabičeval, kako mu naj prideta na pomoč, ko bi ga utegnol zgrabiti kakov lupež, tudi če je njegov lastni sin, nič ne dé.

Kakih deset minut pozneje se je bližal Viženčar s svojima tovarišema Jagascevej koči.

Prišedši do nje, pustil je vojaka pod steno, sam pa je potrkal s kvedraštim čevljem na duri in govoril: „Mreta, gani se in raz grede zlezi, petelini že pojó in meni je mraz, da mi zobje klepečejo!“

Ko tem besedam nihče ne odgovori, udari še močneje po durih in jame kleti, ter majerci ne ravno prilizljiva imena daje.

Zdajci se skozi lino kuštrava, zaspana glava prikaže in vzklikne: „o Ježeš, Viženčar! kaj pa tebe nosi tako zgodaj po planini?“ Med tem ko ženska hrastov zapah odsloni, meni možak: „Tebe, Mreta, sem prišel snubit. Saj veš, vdovec sem in ti samica, kaj porečeš k temu?“

Na pol gluha Mreta pa tako razume Viženčarjeve besede, da on o Jančevej ženitvi govori, zaradi tega vzdihne: „Ubogi revež, kako se bo ženil, vse ga pregaanja in saj veš, v vojake ga tudi lové.“

„Beznica stara, torej ti tudi veš, da je imel takove misli in da starega ni prašal, kaj poreče on?“ oglasi se zdajci jezno možak in na ognjišče sede ter premrle roké nad pol mrtvím ogljem mane.

„Saj bi ne bila napačna ta Cilja, ko bi jo vzel. Pridna je in lepa kakor zamorska mati božja,“ nadaljuje starka pihaje ogenj na ognjišči in ne vedóč, da je po naključji sama napeljala govorico na Ciljo in Jančeta.

Zdaj še le se spomni starka, kaj je utegnolo pripeljati Viženčarja na planino, zatorej se prestraši, ker si ne upa izdati Cilje in pravi: „Uboga reva, kje neki zdaj tava, saj je pobegnola od tebe, če je res; in vendar si jo imel kakor za svojo, mlajši svet niti vedel ni, od kod je in očitati jej tudi ni hotel nihče, da je ciganski otrok.“

„Nehvaležnost, trmasta je bila in ostane,“ pristavi možak. „Posled se še spozabi in z Jančetom slepe miši lovi in na zaljubljenosti misli.

Ha, zdaj je mislim zdrava, ker sem tudi nepridipravo seme izpod strehe zapodil.“

Tako se pogovarjata starka in možak, ko začnó pred vežo koze metati, in majerca vzklikne: „O to je pa lakot danes, in molzti bi bila tudi kmalu pozabila.“ S temi besedami hiti na prag, kliče ondi bradato žival po imenu in se na enonožen stolček k molžnji vsede.

Viženčar je imel med tem časa v koči opazovati, ali bode biriški lov brez uspeha ali ne. Zaradi tega varno po lestvici v zgornji del koče v spalnico stopi in ondi zagleda — na postelji sedečo in bledo kakor zid — Ciljo. Ko bi se Viženčar ne bil dobro za povprečni kočin tram držal, omahnol bi bil z lestvice pri tem nenadnem pogledu.

Bojujoč se sam s seboj, ali je to le duh, ali je prava rejenka Cilja njegova, pravi: „Cilja, kaj delaš tu, zakaj se po gorah skrivaš, kakor lopovka?“

Deklici je Viženčarjev prihod nekaj nekdanje rudeče barve na lice privabil, in bila je vsa osupnena, a vendar boječe in mirno odgovori:

„Zbolela sem, kar sem od vas, oče. Tu sem našla dobro srce in postrežbo, ki me kmalu spravi na noge, če Bog hoče — ako ne, bode moja smrt morda mnogemu po volji.“ Izgovorivši zakrije v dlani obraz in nepremakljivo kakor kamenita podoba sedi možaku nasproti.

Viženčar je dobro umel, kam so merile zadnje besede, in hudo mu je bilo zaradi tega.

„Cilja, kdo te je podil iz hiše,“ pravi. „Ostala bi bila domá. Če je bil fant neubogljiv in nepridiprav, tega nisi vsega ti sama kriva. Tiste ljubezni bi res ne bilo potreba, in zdaj upam, da si premislila, kaj je prav, kaj ne.“

Izgovorivši nagne se proti deklici, odstrani jej roki od obraza, a njeno desnico v dlani pridrži ter pravi: „Cilja, poslušaj me in ubogaj me! Domú se vrni, Jančeta, ki ni bil nikdar prida, pozabi in spomni se, kaj sem ti ono jutro razodel in obljubil. Mož beseda ostanem, na pismo ti zapišem pol svojega premoženja, če hočeš. Na Jančeta ni misliti ni več. Povem ti, ravno zdaj ga iščejo biriči. Kdo vé, ali se še kdaj vrne, zalezli ga bodo prej ali pozneje.“

Pri teh besedah vzplamení sivemu možu skrivna ljubezen do mlade deklice v do sedaj nepoznanem ognji. Premagovati se ne more več. Z obema rokama poobjame svojo rejenko, in kar bi ne bil nihče pričakoval od tako hrastove zvunanosti, solze se starcu uderó po obrazu, ko jej še enkrat zagotovlja, da je tako sam na obširnem posestvu, pa da potrebuje tovaršice, žene, kakoršna bi bila ravno ona.

Cilja je doslej molčé poslušala starčev govor, a ko je zopet ženitve omenil ter še enkrat poskušal igrati sivega zaljubljenca, iztrgala se mu je deklica iz objetja. V istem trenotku pa se čuje krik, in puška poči

Viženčar se prestraši, plane iz spalnice in pade lestvico zgrešivši dol v kočo, kjer nekaj časa brez zavesti obleži. Ko potem iz koče stopi, najde jokajočo in pomoči prosečo Mreto poleg enega v krvi ležečega mrtvega vojaka, drugega pa v boji z njegovim lastnim sinom. Z grozo je Viženčar opazoval, kako omaguje cesarski mož pod silovitimi pestmi junaškega mladenča, in videl, kako potrebuje pomoči. Čudno mu je bilo pri srci. Ali naj pusti silovitega sina maščevati se nad nedolžnim varuhom mirú ali pa naj pomaga svojemu tovarišu?

Med tem je bil cesarski služabnik popolnoma podjarmljen. V silovitej strasti je sin s puškinim kopitom na-nj zamahnol, a pri tej priči plane starec k borečima, zagrabi grozéče orožje in ko ga hoče sinu izpuliti, — zabliska se, čuje pok in Viženčar se od svinčenke zadét zgrudi na zemljo.

Zdajci se še le ozre Janče po drugem nenadnem nasprotniku in zbledi, ko zagleda v krvi na tleh — svojega lastnega očeta.

VI.

Ta dogodba se potem zvé daleč na okrog, kajti še isti dan je umrl obstreljeni vojak, starega Viženčarja pa so prinesli nezavestnega domú. Birič Muren in vsi srenjski možakarji so se zakleli, da ne lové več begunov po gorah, pa da naj hodi gosposka sama za njimi, če jih preveč glava ali hrbitišče srbi.

O Jančetu ni čul od tistega dne nihče več.

Gosposka se je pač trudila zasačiti silovitega beguna, razpisala je celó darilo, sto goldinarjev istemu, ki jej živega ali tudi mrtvega izroči, a vse je bilo zastonj. Ljudje in osobito lovci so sicer priovedovali, da so ga videli čudno spremenjenega v gorskih prepadih, kjer kakor medved ali volk o divjačini živi; a kaj pravega in resničnega ni vedel nihče. Vse je bilo le ugibanje razgrete ljudske domišljije, ki si o stvareh, kterih ne ume, lastno sodbo in zgodbo dela.

Cilja je kmalu potem ozdravela in ker je čula, da se stari Viženčar s smrtjo bori, hitela je nazaj in kakor da bi se ne bilo ničesar zgodilo, stregla je staremu možu.

In ni se branil svoje najdenke ponosni Viženčar. Ne, video se mu je celó, kako po godu mu je njena postrežba. Prej kakor bi bil kdo pričakoval, ozdravel je toliko, da je hodil ob palici okoli.

A govoril ni, kakor da bi mu bil otrpnol jezik, niti ni nikdar omenjal svojega sina in one nesrečne dogodbe. Bil je kakor da bi bila zadnja iskrica veselja zamrla v njem. Ko je bil krepkejši, ostajal je po cele dni z doma. S puško na rami je hodil po gorah in planinah, videzno na lov, a ljudje so priovedovali, da divjačina neki ni v velikej nevarnosti pred njegovo puško, kajti videli so ga več potov sedeti ob vrtoglavem

prepadū, med tem ko se je nad njim vrtil bistrooki jastreb, ali bežal v obližji beli planinski zajec, a lovec se ni ganol niti poskušal svojega orožja nad predrzno divjačino.

Tako minete kake dve leti. Bilo je precej pozno v jeseni, ko gospoda rada srne in medvede strelja po visokih kamniških planinah. Tudi letos je bil napovedan velik lov na medvede, kterege se bode celo udeležil nadvojvoda J., ki je ravno isti čas bival v Ljubljani. Velike priprave so se delale zaradi tega med lovci iste okolice, kajti hoteli so primerno sprejeti slavnega gosta. In ker je imel lov več dnij zapored trajati, preskrbeti se je morallo lovskej družbi prenočišče po gorah. Ker je bilo vižensko posestvo najvišje in Grintovcu najbližje, odločilo se je to kot najpripravnejše.

Viženčar ni bil zaradi tega ponosen, kakor bi bili vsi njegovi raztreseni gorski sosedje, temveč niti prav zadovoljen ni bil. Puško je oprtil dva dni prej, in odšel je na planine ter prepustil vso pripravo Cilji in družini.

In mlada gospodinja ni rok križem držala niti hotela biti zadnja postrežnica cesarskemu gostu in njegovemu imenitnemu spremstvu. Vse je morallo biti na nogah. Hlapci so sekali smreke in postavliali mlaje pred hišo in pletli zelenje pri vhodu, dekle pa so morale snažiti in pomivati pohištvo in posodo, da se jim je čelo potilo. Cilja je sama kakor na novo oživila pri tej novici. Vedno in povsod je urejala in zapovedovala sama, poklicala je celo gospodski izučeno kuharico od fare in na novce ni gledala, ko je bilo treba kupiti tega in drugega. Družina ni mogla umeti in je zmajevala z glavo, kaj namerjava njena gospodinja in kaj jej more koristiti toliko truda.

Že drugi večer je bilo vse spremenjeno na Viženčah. Lepa, pobeljena hiša se skoro videla ni iz smrekovih mlajev, in pri vhodu je bil visok slavolok z napisom, ki je naznanjal visokim gostom pozdrav. V velikej svetlj sobi pri tleh pa je bilo na prvi pogled kakor v gosposkej dvorani.

Dolga miza je bila pogrnena s pražnim prtom domačega tkanja, na njej so se svetile steklenice in kozarci, kakor da bi bili ravno kar vlti; v kotu pa je visela z zelenjem okinčana podoba cesarja Ferdinanda. Spalnice so bile odločene v dveh sobah v prvem nadstropji. Sicer ni bilo tu videti mehkih gospodskih pernic, a bilo je vse čisto in perilo iz najlepšega domačega platna, odeje tkane iz bele volne gorskih ovac in sicer tako okusno, da bi se vsak olikani tujec čudil takovemu izdelku v oddaljenem pogorji.

Že dan pred prihodom lovcev so hodili ljudje od blizu in daleč pogledavat priprave na Viženčah, in celo farni župnik, sivolas, častitljiv starček potrudil se je tja, kajti pozdraviti je hotel cesarskega princa, ki je slovel po vsem cesarstvu in črez njegove meje zaradi svoje ljubeznji-

vosti in dobrotljivosti proti ubogim; nikomur ni odrekel prošnje, če ije bilo v njegovej moči uslišati jo.

Čudno je bilo le to, da ni bilo Viženčarja od nikoder na ogled. Cilja je vsak pot zbledela, kendar se je spomnila, kaj naj odgovori visokemu gostu, če jo popraša po hišnem gospodarji; saj povedati mu ne more, da se je njemu skril, in verjeti bi tudi ne mogel drugače, kot če mu odkrije žalostno zgodbo zadnjih dveh let na Viženčah.

Tako se je približal napovedani dan, kmetovalcem na daleč okrog v veselje, mladej gospodinji na Viženčah pa je vzbujal tesnobo in skrb.

Ko se je jelo mračiti drugi večer, stala je pred viženskim poslopjem velika množica gorjanskega ljudstva, nekteri so prihiteli več ur daleč celo iz doline. Pred hišnim pragom pri okinčanem vhodu je bila zbrana domača družina in sicer na enej strani dekle v belih pečah, na drugej hlapci s črnimi kastorci v črnih irhastih hlačah, z visokimi čevlji in vsi brez izjeme v najlepšej prazničnej obleki. Sredi družine se je prikazala sem ter tja njena mlada gospodinja, a le za trenotek, in zopet je izginola, vedno v skrbéh, da še to in ono ni v redu, kakor bi moralo biti.

Zdajci nastane vriš in krik: „Zdaj le gredó!“

Pri tej priči stopi iz hiše Cilja s sivolasim župnikom in hiti visokim gostom nasproti.

Že po prvih besedah, s katerimi pozdravi župnik cesarskega princa, ki se mu uljudno zahvali, zapusti Ciljo prešnja boječnost in tesnoba. Mirno naznani, da je pripravila prenočišče za visoke goste, kolikor je bilo v njenej moči, ter da je velika čast za njo, ako sprejme imenitna družba njen slabo postrežbo.

Odkritosrčnost, mirni pozdrav, še bolj pa morda zvunanja lepota, ljubeznjivost in lepa noša pogorske slovenske deklice bila je tako povšeči cesarskemu princu, kajti smehljajoč je podal Cilji roko, in pridržéč jo v lastnej pristavil slovenski: „Ali si ti gospodinja na Viženčah in še tako mlada? To je lepo.“

Cilja je zarudela kakor pireh pri teh besedah in — v nepopisljivej zadregi vprašanju polglasno pritrdila.

Trenotek pozneje dospe družba imenitnih lovcev pred vežo, kjer jo pričakuje obila množica, in ko je marsikteri izmed lovcev tega ali onega hlapca in deklo ogovoril, odidejo v spodnjo sobo, kjer je že bila večerja pripravljena.

Cilja sama je lovcem stregla. Kmalu je postalo živahno življenje v pogorskej hiši, kakor ga že od Viženčarjeve ženitve sèm ni bilo.

Ko se je izpraznila marsiktera kupica temu in onemu na zdravje, popraša cesarski gost še enkrat Ciljo, ali že dolgo sama na Viženčah gospodinji, ali so jej že davno stariši pomrli in zakaj si ne poišče ženina, kar bi takovemu dekletu nikakor ne bilo težko.

Pri tem vprašanji Cilja zopet zarudi, in ker princ odgovora pričakuje, zalije jo bridkost, da se jej v lepem očesu solze zablišče, na koleni pred princa omahne ter roki povzdigne in pravi ihtéč: „Milostljivi gospod, žalostno, strašno žalostno je pri nas.“

Dalje ne more govoriti. Začudjen dvigne nadvojvoda jokajočo deklico in jej prijazno veli, poleg njega sesti. Ko se Cilja nekoliko pomiri, mora njim zadnjo dogodbo na Viženčah pripovedovati.

Najprvo opraviči starega Viženčarja, da je šel od doma, ker je zadnji čas čudno spremenjen; a ko omeni potem o Jančetu in o boji z nesrečnim vojakom, zalijó jo zopet solze, pade na koleni, proseče roki povzdigne in govori: „O milostljivi cesarski princ, le Vi in naš svetli cesar morete odvrnoti to strašno gorjé od nas. Usmilite se Jančeta, on je najboljši človek, le očetova jeza in strašno naključje ga je storilo ubijalca in beguna. Jaz sem njegova nevesta. Brez mene, trdil je, ne more živeti na tujem, saj je edini sin premožnega posestnika, kterih ne jemljó v vojake, če stariši hoté.“

Dalje ne more govoriti.

Vsej družbi se je smilila uboga deklica, in potem ko je župnik z rosnim očesom resnico te povedal cesarskemu princu čudno dekličino minolost, bilo je vse osupneno takove osode.

„Potolaži se, deklica,“ ogovarja princ mlado gospodinjo, ktera je še vedno pred njim klečala. „Videti hočem, kaj je mogoče storiti. A najprvo je potreba, da se oglasi tvoj ženin sam pri sodniji in se obravnava konča zaradi uboja, o vojaščini ne bode take sile, če je edini sin.“

Kakor da bi se bila deklica iz strašnih sanj zbudila, vzdigne se pri teh besedah kvišku in poljubuje visokemu gostu roki in obleko ter jo moči s svojimi solzami.

Up in tolažba pa je Ciljo tako nenadoma spremenila in sicer njej na korist, da so se potem gostje čudili njenej spretnosti in telesnej lepoti, ki bi bila tudi lahko vsakej imenitnej gospej na čast. (Konec pride.)

I v é r i.

Veseli se, číslan v svojem rôdi,
Samó ne kaži se previsòk,
A s tem ne rēčem ti: bós mi hôdi,
Ter brez skriljáka in goloròk!
In znaj, če doslé na življenja cesti
Korák je bil srečen tebi in skòk,
Prej, nego na zaželénem si mesti,
Pogôltne lèhko te rúpnik* globòk!

nihil anima

* Rúpnik se naziva v Dolénjcih brézno na močvárji.

Leto I.

V Celoveci, 1. decembra 1881.

Štev. 12.

Viženčar.

Povest.

Spisal *Anton Koder*.

(Konec.)

VII.

Drugo jutro se prične velik lov na „Krvavci“, kakoršnega ni bilo in ga bajè ne bode kmalu več, akoravno še vedno lovci radi lazijo po v nebo kipečej strmini, osobito na severno-vzhodnej strani, od koder je tako zvano z grmovjem preraščeno sedlo na Grintovec. Tu je pravi pašnik srnam, divjim kozam in divjim petelinom.

Že pred solnčnim vzhodom se je dvignola lovska družba raz Viženč, kajti lov je bil namenjen divjim petelinom, in te moramo zalezti na vse zgodaj na gredéh in pod njimi čakati, da jamejo, ko se dani, klicati svoje pute. Petje in ljubezen jih stori slepe za zvunanjo nevarnost.

Lovci so hodili s prva skupaj, a prišedši do križke pastirske koče, razdelili so se v tri oddelke, izmed kterih je imel prvi nalog ob levej strani Krvavca prodreti proti višini, drugi v sredi navpik in zadnji ob desnej proti vzhodu.

Prvi oddelek je imel najbolj težavno pot, a tudi najbolj ugodni kraj za lov na peteline. Ondi je namreč najbolj obraščena stran in vetrov prosta. Stoletni borovci in mecesni stojé ondi s svojimi krivimi životi in razmršenimi glavami, kar dela to stran Krvavca najbolj divjo in romantično. Tudi razgled od tod je prekrasen proti gorenjskej strani in v nebo kipečemu Triglavu.

Vendar lovci niso ravno navdušeni občudovalci takovih poetičnih prizorov, in posebno tu bi jim bilo mnogo ljubše, ko bi ne bilo tako zvanih drč, to je širokih zarez v goro, ktere so naredili hudourniki, ki so trgali grmovje in drevje s koreninami vred ter je odnašali v strašne prepade. Te drče ovirajo hojo ob Krvavci in so povrh jako nevarne. Že več potov se je namreč pripetilo, da se je utrgal pod živalijo ali človekom

ob takej drči peščeni plaz in se valil z njim vred v prepad ter ga pokopal v grob, iz kterege ni rešitve.

O tem so bili sicer lovci dobro podučeni, a motilo jih je malo. In zaradi tega se odpravijo tudi danes trije izmed najpogumnejših lovcev, med njimi cesarski princ ob drčah proti višini, kjer si hočejo poiskati stališč za čakanje. Srečno so prelezli dve najširji drči, pred tretjo se ločijo. Tu je bil jako ugoden prostor, in tega si odbere cesarski lovec, namreč pod širokim mecesnom na robu tretje drče, tovariša pa odideta nekaj streljajev dalje navpik proti višini.

Med pôtem so že zasledili peteline, in zdajci ko so komaj dospeli na stališča, jeli so se oglašati.

Cesarski princ je bil najbolj srečen izmed svojih tovarišev. Komaj je uredil svojo puško, zafrfetalo je že v vejah nad njim, petelin se je preselil z enega vršiča na drugega in glasno zapel.

„Pok“ — in padel je od veje do veje na tla tik roba peščene drče. Vesel plane lovec kvišku, hiti brez skrbi za njim, spozabi se nevarnosti in gorjé! — ko stopi krepkih korakov na rob, utrga se peščeni plaz ter odnese njega in lovski plen v gorsko zarezo in dalje po njej v neizmerno globino.

Smrtna tihota nastane potem. Kakor da bi bil pok puške splašil vse ostale peteline, ne oglasi se nobeden več, dà ostala lovca jameta polagoma kleti in se dolgočasovati na svojih stališčih, povrh pa tudi nekoliko zavidata svojega imenitnega lovskega tovariša, ki je imel srečo, kakor je naznanjal strel.

Ko se jame solnce vzdigovati izza gritovčevega prigorja, znamenje da je za danes petelinov lov končan, zapustita lovca svoja prostora ter odideta proti nižjemu stališču nadvojvode. Vendar čuden pogled! Ko dospeta na njegovo mesto, najdeta ob robu drče klobuk, petelinovo perje, — tovariša pa nikjer. S početkoma mislita, da je odšel princ na kakovo drugo stališče v obližji, zaradi tega preiščeta tropéč in kličóč okolico, a zastonj. Vrneta se in strah ju prešine, ko zapazita ob prepadu, kjer je ležal klobuk, odrušeno peščeno zemljo, kakor da bi bil kdo stopil tja in bi se bila ona utrgala in zdrčala v prepad. Tudi borovčeva korenina, ki je segala po pesku ob drči, bila je, kakor se je natanko videlo, odlomljena. Kdo bi bil storil to v tej samoti in iz kakega uzroka? Kdo bi bil dosegel globoko v prepad moleči konec? Vsa ta znamenja so vzbujala lovčema strašne misli, kterih si niti drug drugemu razodeti nista upala. Posled vzklikne starejši krepki možak: „Gorjé, tu se je zgodila nesreča, naš visoki gost je nedvomno padel v prepad.“ Ko kliče potem eden z lovskim rogom izgubljenega lovca, leže drugi na trebuh ter se nagne čez rob prepada, da bi se prepričal o resnici strašne slutnje, a bilo je zastonj. Trnjevo grmovje je zaviralo izgled v globino. Zaradi tega jameta oba trobiti na

svoje robove in klicati raztresene lovske tovariše po Krvavci. Predno mine ura, zbrana je lovska družba ob prepadu.

V tem trenotku izgine tudi zadnji up, da bi bil zašel ali se izgubil princ na gori, kajti nikdo prišlih ga ni videl, nihče ni čul o njem.

„Ponesrečil se je,“ čuje se kakor eden glas. „V prepadu je, hitimo, pomagajmo mu!“ kliče drugi in tretji, ozirajoč se ob drči v neizmerni prepad.

Med tem ko se posvetujejo prestrašeni lovci o tem, kako in kaj je storiti, čuje se od daleč moška stopinja. Veselja zarudé vsi, kajti nihče drug kot princ mora biti, a ko se upogne bližnji grm in izza njega stopi mlad, krepek človek v gorjanskej opravi, izgine nenadna radost. In kakor da bi se bil poslednjega tudi prišlec prepričal, ali pa kakor da bi mu ne bili povšeči tuji lovski obrazi in njihova, sicer priprosta lovska, vendar boljša obleka, kakor jo nosijo navadni lovci, obstoji ta pri tem pogledu, lahna bledina mu spreleti zagorelo čelo, in ko si popravi kodraste lase, privzdigne malo klobuk z zakriviljenim peresom, kakor da bi hotel lovce pozdraviti, in reče: „Ne zamerite, jaz sem čul nenavaden šum ob prepadu ter mislim, da se je zopet kakova svojeglava koza prekucnola v prepad in svoje štiri za vse čase v nebo pomolila; zaradi tega sem misil: Poglej in zgrabi jo za rep, če se da, bode pa križki baron nekaj grošev plačal za njo, če letos sèm na lov pride.“

Izgovorivši zopet nekoliko za klobuk zgrabi in hoče molče oditi.

A lovec, ki je ob robu prepada klečal in premerjal, kako bi se moglo v globino priti, zakliče:

„Jastreb bi moral biti, ki tu doli pride, pa ne človek. Glavo in vse premoženje stavim, da brez vrvi ni mogoča rešitev.“

Te besede, ki jih je slovenski govoril neki nižji lovec, razumel je prišlec in hitro postal, kajti lovska družba ni odgovorila njegovemu opravičevanju, ker ga morda ni umela ali pa ni hotela umeti. Tudi ga je osrčil izrek o stavi na glavo in premoženje.

Zaradi tega poreče: „Če vam je petelin ali kaj drugega v prepad padlo, trudite se zastonj, a jaz vam ga poiščem za eden petak, če ni drugače. Jaz sem vajen takovih drč bolj kot široke cesarske ceste, akoravno je ta križka drča pravi hudič, mnogo koz in ovac je že požrla.“

Izgovorivši pristopi nepozvan k lovcu, ki je iz jermenja na puškah in nekih vrvic, ktere so lovci slučajno pri sebi imeli, vrv pletel, zasmeje se in pravi:

„To ni nič, vam povem. Če hočete po tem v prepad, motite se. Desetkrat tako globok je kot to pletenje, povrh bi se jaz po takej vrvi nikdar ne spuščal doli. To bi še mačke ne držalo, ker ne znate vezati in ne umete, kako se vozli delajo. Jaz vam pravim, da grem brez vrvi rajši doli, če poveste, kako in kaj.“

Lovec, ki je doslej v to delo zamišljen le na pol prišanca poslušal, o ktem je bralec že gotovo ugani, da je bil Janče raz Viženč, povzdigne pri zadnjih besedah glavo in pravi:

„Fante, ako je tvoj pogum res v primeri z jezikom, ki brez potrebe sodbo dela, pa ti zveži ta posamezna vezila, a to ti povem, da v globino moramo, kajti sam cesarski princ se je ponesrečil v hudimanovem brezdnu, ki je tako, kakor da bi se v pekel hodilo po njem.“

Janče čuvši o cesarskem princu, kterege ime mu je bilo znano že iz prejšnjih let, ko je tudi nekdaj lovil s križkim baronom po planinah, vzame jermenje in vrvi lovcu iz rok, uredi jih sam, kakor se mu dozdeva prav, potem pa zgrabi svojo dolgo z železom okovano gorjačo in reče:

„Tako, zdaj pa glejte, kako se po drčah v prepade hodi. Pa to vam povem, za vsakega bi ne lezel v to gadje gnezdo, a za cesarskega princa in povrh tako dobrega, kot je ta tu notri, kakor trdite, izplača se trud. Ko bi me pa ne bilo več iz te luknje, nič škode zaradi tega, jaz sem svoj račun sklenol s svetom doli v dolini, le ko bi mimo Viženčarja v mesto domu hodili, Cilji povejte, da jo nekdo iz planin pozdravlja, ona vas bo že umela kdo.“

Tako je govoril Janče, zgrabil vrvi, stopil na rob prepada, preskočil raz njega na nasprotno stran, obraščeno z večjim grmovjem in se sprejemši spuščal v globino ter v njej kmalu izginol.

Zdaj še le je zanimal gosposke lovce pogumni mladeneč in njegovo govorjenje, in ugibati so jeli, kako in kaj, ter uganili posled, da mora biti ali divji lovec ali begun, kajti navaden človek bi po takovem potu brez primernih sredstev ne stavil življenja v največjo nevarnost.

Med tem je prodiral Janče vedno globje v prepad. Kedar ni pomagala vrv, opiral se je na gorjačo ali pa s koleni ob skalovje, ali si delal s težko okovanimi črevlji stopinje v peščenih stenah.

Kmalu potem zapazi na grmu kos sive suknce in krvav sled ob skali.

„Motili se niso lovci, ponesrečil se je princ, če je bil v resnici on med njimi,“ misli si.

Poslednje mu podvoji pogum. Kakor divja koza pleže dalje in kmalu potem zagleda človeka, ki se je ujel, kakor je videti, ob grmu, kterege se oprijemlje z obema rokama.

Zdajci se mu približa ter spozna, da je tu zadnji čas rešitve, kajti lovec, že priletен, sivolas gospod, krvavel je raz rok in obraza, in ko bi ga bile zapustile moči, da bi bil moral izpustiti grmovje, bil bi nedvomno izgubljen. Pod njim se je pričela največja strmina in na dnu so ležale v stoletjih in stoletjih po nevihti in hudournikih odtrgne skale.

Ne prašajoč kako in kaj, poda Janče lovecu vrv in pristavi: „Zdaj pa le dobro držite, potem pa brez skrbi! Navzgor ne bode sile.“

Na tak način pomaga mladeneč nesrečnežu najprej na oni prostor,

331

kjer je sam stal, in reče potem: „Zdaj pa sedite tu in počijte, trúdni in oslabeli ste, kakor vidim. Za nain pot je potreba vseh močij.“

In v resnici zdaj še le spozna tudi princ, da je bil zadnji čas, da se mu je približal rešitelj, kajti sam je bil preslab, da bi si bil pomagal iz tega strašnega položaja, v kterem je že stokal pol ure. Kaj tudi potem, kdo bi ga bil vodil dalje? Zaradi tega pravi: „Hvala ti, pogumni mladeneč! Kdo ti je povedal, da sem tu, in kako si se potrudil ravno ti v globino, akoravno sem pričakoval kterege iz svoje družbe.“

„To je prav naravno, povem vam, milostljivi gospod princ, če ste res vi tisti, in me niso nalagali možje gori na višini, ki so oblečeni po lovsko, a brez zamere, pravi lovci in kaj prida niso, sicer bi ne bili javkali ondi, da se je ponesrečil nekdo izmed družbe in jermene in vrvi skupaj vezali, kakor otrobe.

Povem vam, stokrat bi bili vi tu lahko piginoli, predno bi se bil kdo izmed onih upal za vami, kajti pri nas v gorah še ni učena in gosposka glava vse, temveč poguma in krepke roke je potreba, nič drugega. Pa brez zamere, vam pravim še enkrat, milostljivi cesarski princ, jaz le govorim tako, da svojo jezo spustim nad onimi vašimi tovariši, ki bi bili svojega prijatelja pustili v nesreči zaradi bojazljivosti in brezumnosti.“

Tako je obiral Janče, vesel in ponosen svojega dobro pričetega posla, gosposke lovce in potem ovil vrv okoli života cesarskega princa, ki se ni razven malih prask na obrazu in rokah poškodoval, in pravi: „Zdaj pa dalje za mano! Poskusiva, kako se bode dalo priti iz te hudičeve Jame!“

Izgovorivši se opre v gorjačo in oprijemajoč se za korenine in skalovje, pleže krepko dalje. Se vé da ravno spreten ni bil imenitni lovec v hoji, ali pomagal si je vendar ob vrvi dalje, in kjer je bilo najbolj strmo in nevarno, hitel je Janče naprej, poiskal trdnega stališča in potegnol potem princa s svojima korenjaškima rokama za seboj.

Tako se jima posreči, da polagoma prekoračita najbolj nevarne kraje, in v tem hipu ju tudi zapazijo lovci na višini, in nepopisljivo veselje in pozdravi se čujejo.

Nekaj trenotkov pozneje stopita na varno zemljo, in čudeča ter srečo voščeča množica ju obspé.

„Meni ne voščite, le tega pohvalite!“ pravi cesarski princ smeje se, a poznal se mu je prestani strah na obrazu.

„Takovih lovcev, kakor je moj rešitelj, bi potrebovali na petelinovih lovih,“ nadaljuje princ potem. „Povem vam, za las je viselo moje življenje.“

Nato podá Jančetu desnico rekóč: „Pravi korenjak si od nog do glave. Vendar od hvale nimaš nič, povej kdo si, da si vem zapomniti

ime svojega rešitelja, in ako si v zadregi, pridi k meni, ne budem te pozabil!" Izgovorivši stisne nekaj cekinov Jančetu v roko.

„Preveč je to, milostljivi princ, in kaj hočem s tem. Na planinah ne rabim zlata in v doline ne smem. Tudi ta gospod tu je stavil prej vse premoženje in trdil, da ne pride nikdo v prepad. Jaz bi lahko terjal zdaj obljudljeno, a kaj hočem. Ako vam je pa moja pomoč v resnici draga, povejte presvetlemu cesarju, kako krivico dela gosposka pri nas na Viženčah, da sili v vojake edinega sina in ga preganja po gorah, kakor volka in medveda. A dobila ga ne bode živega, dokler naše gore stojé. Vojakom ne bode služil Viženčarjev Janče, ker čuti v srci, kaj je prav in kaj ne. Tako naznanite milostljivemu cesarju in mu povejte, da ga ponižno prosim odpuščenja, in on, upam, mi bode odpustil, saj pravijo, da je dobra ura sama in ima srce za vse, tudi za nas uboge gorjance tu, samo da ne vé vsega, in ne more storiti vedno kakor bi hotel.“

Tako je govoril z navdušenjem mladeneč, in med tem ko so se lovci strmě pogledovali, dvignol je klobuk in za grmovjem izginol.

VIII.

Bilo je kake dve leti pozneje. Po vsej širokej Avstriji se je razširjala kakor blisk novica, da je položil cesar Ferdinand s priimkom „dobri“ cesarsko žezlo iz rok in da je na njegovo mesto stopil Franc Jožef prvi. Velike svečanosti so se obhajale zaradi tega po vsem cesarstvu. Po vseh crkvah so bile na dan slovesnega kronanja sveta opravila, združena z zahvalno pesnijo. Tudi sivolaš župnik one fare, h kterej se je prištevalo vižensko posestvo, oznanil je prejšnjo nedeljo raz prižnice, da se bode praznovala ta in ta dan v tednu redka slovesnost novega kronanja, ter zapovedal svojim poslušalcem, naj se v obilnem številu udeležé te službe božje in naj združijo z njim svojo molitev za novega cesarja. In farani pokorni in vedno uboglivi svojemu častitemu duhovnemu pastirju, ki je pol fare krstil, ki ima svetovalno ali tolažilno besedo za vsakega izmed njih, prišli so v celih procesijah iz najbolj skrajnih vasij in najsamotnejših koč na gorah isti dan molit v farno crkev.

Ginljivo je bilo poslušati pobožnega župnika, kako je povzdignol po svetem evangeliji svoj glas in razlagal pomen današnjega dne. Z živimi besedami je slikal zasluge in dobrote odstopivšega cesarja z imenom „dobrotljivi“, a pozabil tudi ni opominjati k zvestobi in udanosti njegovemu nasledniku Francu Jožefu, še tako mlademu vladarju, saj je iz iste cesarske rodovine, saj je že pokazal v najprvej mladosti, da kinča tudi njegove prsi blago, občutno srce, ki vse svoje po veri, narodnosti in zvunanjih okoliščinah različne narode z enako ljubeznijo objema.

„V prepričanje tega,“ pristavil je župnik potem, „pokazal je naš

milostljivi novi cesar že prvi dan svojega vladanja, kako ljubi svoje ljudstvo, kajti razglasil je celo vrsto pomiloščenj kaznjencev zaradi mnogovrstnih pregreh. Tudi naše, akoravno tako oddaljene in majhne fare ni bil pozabil premilostljivi cesar, kajti naznanjam vam preveselo novico, ki bode posušila toliko grenkih solz in utolažila toliko plakajočih src, da je tudi tukajšnjim jetnikom odpuščena daljna kazen in da so jih že včeraj izpustili iz ječ; še danes se bodo z vami veselili in molili za blagor svojega premilostljivega vladarja.“

Nato je imenoval imena srečnih pomiloščencev in v prvej vrsti ono Viženčarjevega Jančeta zaradi uboja. Smrtna tihota je nastala med tem, a trenotek pozneje se je čula glasna molitev pobožnih. Svetle solze so igrale marsikteremu v očesu, a ne solze žalosti, temveč redke solze veselja in hvaležnosti. Vmes pa so donele orgle, zahvalna pesen je odmevala. Dà to je bil vzvišen, ginljiv prizor v vaškej crkvi.

In kdor bi bil med tem natančno opazoval zbrano ljudstvo, zagledal bi bil v kotu pri stranskem oltarji klečečo deklico in bil bi videl, kako globoko jej segajo župnikove besede v srce. Pri imenovanji prvega pomiloščanca pa bi se bil prestrašil, kajti deklica je zbledela in zarudela v istem trenotku ter omahnola na obraz. Bila je Cilja raz Viženč.

Ko je bila služba božja končana, odide ljudstvo iz crkve in se razkropi na vse strani, pogovarjajoč se o cesarskej milosti. Cilja pa še ostane dalje v crkvi, gre pred veliki oltar in ondi na kolenih tiho moli. Še le ko poldne zazvoni, glasno in milo kakor vselej, zdrami se iz svoje molitve in hiti skozi stranska vrata na prosto. A prišedši tja ogleduje si križe po grobih okoli obzidja, spominjajoč se nekoga, ki že drugo leto počiva ondi, kjer zelení in cvete vsako leto dišeči bezeg in kjer stoji zapisano na želesnem pozlačenem križi:

„Tukaj počiva: Miha Gaber, po domače Viženčar, rojen na Viženčah 15. maja l. 1780., umrl 1. aprila l. 184—. na planinah nagle in nesrečne smrti. Bog mu daj večni mir!“

Tjekaj hiti deklica in poklekne na grob, pokropi ga z blagoslovljeno vodo, prekriža ter križ poljubi nad njim.

Ko je že dolgo molila in si marsiktero solzo raz lica obrisala, vdihne glasno: „Oče, zakaj vam ni bilo dovoljeno učakati današnjega dne, ko je pomiloščen naš Janče. O to bi bilo lepo, to bi bilo veselje! Gotovo bi bilo pozabljeno vse, kar je bilo, in midva bi vas bila nosila na rokah in vas —,“ poslednjega stavka še ni končala, ko jo nekdo od zadi za ramo prime, prejšnji stavek končajoč —: „in vas ljubila in vam odpustila.“

Deklica zbledi, in v istem trenotku poklekne tudi prišlec na grob poleg deklice, rekóč: „Cilja, ne straši se, prost sem kazni in vojaščine,

milostljivi cesar se me je usmilil. Prosil je za me cesarski princ, ki sem ga iz brez dna rešil.“

Ko pomolita Cilja in Janče še nekaj očenašev za ravnega očeta, zapustita z desno v desni pokopališče in se napotita proti domu. Vaške ženice in možakarji pa, ki so ju pri oknu sedič videli korakati skozi vas, zrli so radovednega lica za njima in pripovedovali v krčmi potem, da bode na Viženčah zdaj kmalu ženitovanje.

„Ni je nesreče brez sreče, ljuba Cilja,“ pravi Janče, ko z deklico po strmini skozi gozd proti Viženčam koraka in več potov postoji, kakor da bi se svojega domovja ne mogel dovolj nagledati. Potem ko oba na polomljen borovec sedeta, nadaljuje! „Ti ne veš, Cilja, kakovo nepopisljivo gorjé sem si domišljeval, ko sem si gori v planinah nogo izpahnol in obležal ob potu, kjer so me zasačili potem kakor po naključji biriči. Svoboda mi je bila črez vse. Verovati nisem mogel, da mi je mogoče le teden dnij živeti zaprtemu v zaduhlem obzidji. In zdaj je končano vse.“

Izgovorivši dvigne v zrak veselo klobuk in zavriska, da gore odmevajo, potem pa pristavi: „Cilja, ti si bila in si še moj angelj varuh. Povem ti, ko bi tebe ne bil imel, ne vem, ali bi sedela midva danes tu, — ali bi ne bili že davno snedli moje truplo črví in krokarji v prepadu, saj bilo mi je sem ter tja tako, ko me je preganjal svet in zapustil celo lastni oče, da mi ni bilo živeti več. Kolikokrat sem hodil tedaj ob robu najvišjih skal in merit z obupnim pogledom, ali je globja moja žalost kot strmina tu doli, ki bi me lahko rešila v malo trenotkih vsega, kar me teži, kakor skala na prsih. A vselej mi je dejalo nekaj v srci, ne stori tega, kaj bode dejala Cilja, kterej si obljudil zvestobo; trpi in počakaj, pa mine vse. In storil sem tako. Hitel sem na najvišji vrh, od koder sem videl iz visočine streho rojstne hiše, in neko nepopisljivo hrenenje se mi je zopet zbudilo po domu in tebi.“

Izgovorivši poobjame Janče svojo tovaršico ter jo iskreno poljubi, a deklica mu odgovori: „Janče, danes ne smeva biti vesela, kakor bi lahko bila, kajti ti ne veš, danes je smrtni dan očetov. Dozdeva se mi, kakor da bi bili še le včeraj umrli, a od tega bode že kmalu leto dnij. Bilo je v soboto jutro, ko prihiti stara Mreta iz Jagosceve planine v enej sapi na Viženče, vije z rokama in pravi:

„O usmiljeni Jezus, Cilja, očeta je ovčarski pes našel mrtvega med skalami; pricivil je domú in me vlekel za obleko, naj grem za njim. Hitela sem kolikor sem mogla, in sultan mi je v veselih skokih kazal pot. Prišedši na rob, kjer skale v prepad visé, ozrem se med pečine in ondi zagledam v krvi ležati očeta in njegovo puško visečo ob grmovji.“

Janče, povedati ti ne morem, kaj je bilo potem. Ko sem se zopet zavedela, ležali so oče na mrtvaškem odru, in ljudje so od daleč in blizu prihajali mrliča kropit.“

Tihota nastane potem. Kakor da bi si ne upala razodeti drug drugemu natančnejših mislij o uzroku tako nagle smrti, vstaneta in korakata dalje proti višini. Čez nekoliko pravi zopet Cilja:

„Janče, moliva zá-nje, drugega ne moreva storiti. Saj sva morda tudi midva kriva nesreče v našej hiši. Kar so se sprli s teboj, poznati jih ni bilo več. Domovja so se ogibali in ljudij. Cele dni so ostajali na lov. In še dan pred smrtjo sem jim prigovarjala, ko so se odpravljali na lov: „Oče, ostanite danes domá! Bolni ste, ker ste tako bledi, in jaz sem imela v noči tako čudne, strašne sanje.“ In pokleknola sem potem in jih prosila, naj ubogajo, a bilo je zastonj. Vendar prijazni so bili z menoj, kakor dolgo ne poprej, tako kakor nekdaj, saj veš, ko sva bila še otroka. Odhajajoč so dejali: „Cilja, ko bi se enkrat v resnici ne vrnol več, ne skrbi za me. Po meni ne bodo mnogi prašali.“ Ko me zalijo solze pri teh besedah, podajo mi roko, rekóč: „Ne jokaj! Jaz vem, da bi bilo lahko drugače pri nas. Zdaj je prepozno. Pokoril sem se dovolj zaradi tega mislim in moj sin z menoj. Reci mu, jaz ga ne bodem videl več, da naj mi odpusti, če more —.““

To so bile zadnje besede.“

Tihoto, ki je nastala, pregnal je črn kosmatinec, viženski pasji čuvaj Turko, ki je zdajci z velikanskimi skoki prihitel svojej mladej gospodinji nasproti, a zagledavši Jančeta, postal je in zarenčal. Več ni poznala nekdanja zvesta žival svojega prijatelja. A ko zakliče Janče kosmatina po imenu, pomladi se Turku spomin, in to je bilo veselje, skakanje in poljubovanje, kakoršno se praznuje, kedar se povrača težko pričakovan prijatelj iz tujega domú.

IX.

Kakega pol leta pozneje je bilo na Viženčah veselje, kakoršnega še ni bilo in ga bajè ne bode več. Smrekovi mlaji so stali pred Viženčarjevo hišo in gori nekoliko višje pod stoletnim širokovejatim orehom je nabijal stari hlapec Luka izposojene crkvene možnarje in streljal na čast novemu zakonskemu paru, nasledniku starega Viženčarja. Cilja in Janče sta praznovala svojo ženitev. Celó sivolas farni župnik je bil med veselimi gosti, ki je, ko je dokipelo veselje do vrha, napisil tudi cesarju na zdravje, kar še kmetje nikdar niso čuli, a umeli so zakaj, in pristavljal je naposled: „Še lepše bi bilo lahko danes tu, ko bi bil še nekdo drug med nami. A tako je moralo priti. Napijmo tudi njemu v spomin in recimo: Bog mu daj večni mir!“ —

Dolgo je že, kar se je praznovala ta ženitev, in ženin Janče je danes sivolas starec, vižensko mater Ciljo pa so že pokopali pred desetimi leti.

Vselej kedar me zanese mila osoda v domovje, obiščem gojenjske

planine in med njimi Krvavec blizu Grintovca, ki mi budi toliko prijetnih mladostnih spominov.

Bilo je pred tremi leti. Vesela družba je korakala o potu svojega obraza vrh v nebo kipeče planine ter sklenola odpočiti si v senčnem zaštišji pri tako zvanem viženskem znamenji.

Prišedši tja našla je le ostanek črvivega križa na starem mestu, ostalo je treščil vihar ali — morda hudobna človeška roka v vrtoglavu prepad. Ob tem robu se je namreč ponesrečil nekdanji Viženčar, ali kakor so trdili nekteri, planol je sam v globino. Govoril sem potem s sivolasim Jančetom ter mu naznanil, da mislim postaviti jaz njegovemu očetu in njemu drug spominek — v tej povesti. Smejal se je in pristavil:

„Le zapišite, kako je bilo, če hočete, saj jaz ne bodem čital, ker se nisem nikdar učil, kakor se današnji svet, ki je ves učen in drugačen, a povem vam, za vso tisto vednost bi ne dal svoje priproste domačije tú v gorah, ki mi je ostala tako ljuba kot nekdaj in ktero sem se učil ljubiti v nesreči. Tako popišite povest na Viženčah in resnico bodete povedali.“ —

Ivéri.

Dejanje vsegdar nam plemenito
In vsemu svetu bodi očito,
Ogibljimo se ovíkov povsodi,
Poštenost po cesti plani hodi.

Če s praznima k njim ne prideš rokáma,
Prisrčno te bodo ljudjé vzprijeли,
A da sicer si prijaznost sama,
Prihoda so tvojega menj veséli.

Naj sveti Miklavž vse tajne žélje
Uslišati hoče deci v vesélje,
Oj, koliko móžu svetemu pôsla!
Lehkò raztovóri močnega ôsla
Pred sleherno hišo, a dečki, deklétca,
Ne vém, da vsi hvalili bi svétca.

Odráščeni boljši nismo ljudjé:
Željâ prešérnih je polno srcé;
A naj nam sreča vse izpolnila,
Zahvale malo od nas bi dobila.

Prijatelj, življenja se modro veseli,
Samó od svetá premnogo ne želi,